Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

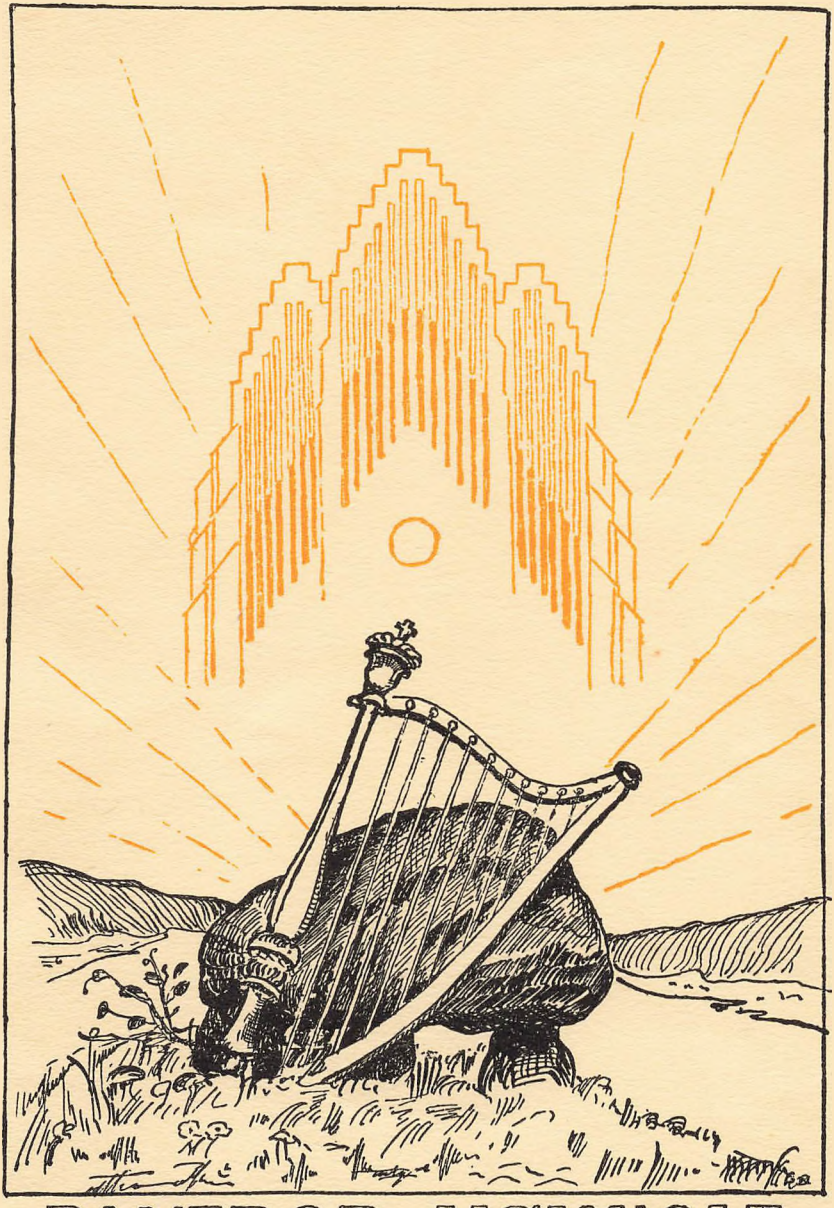

DANEBOD HØJSKOLE

1960

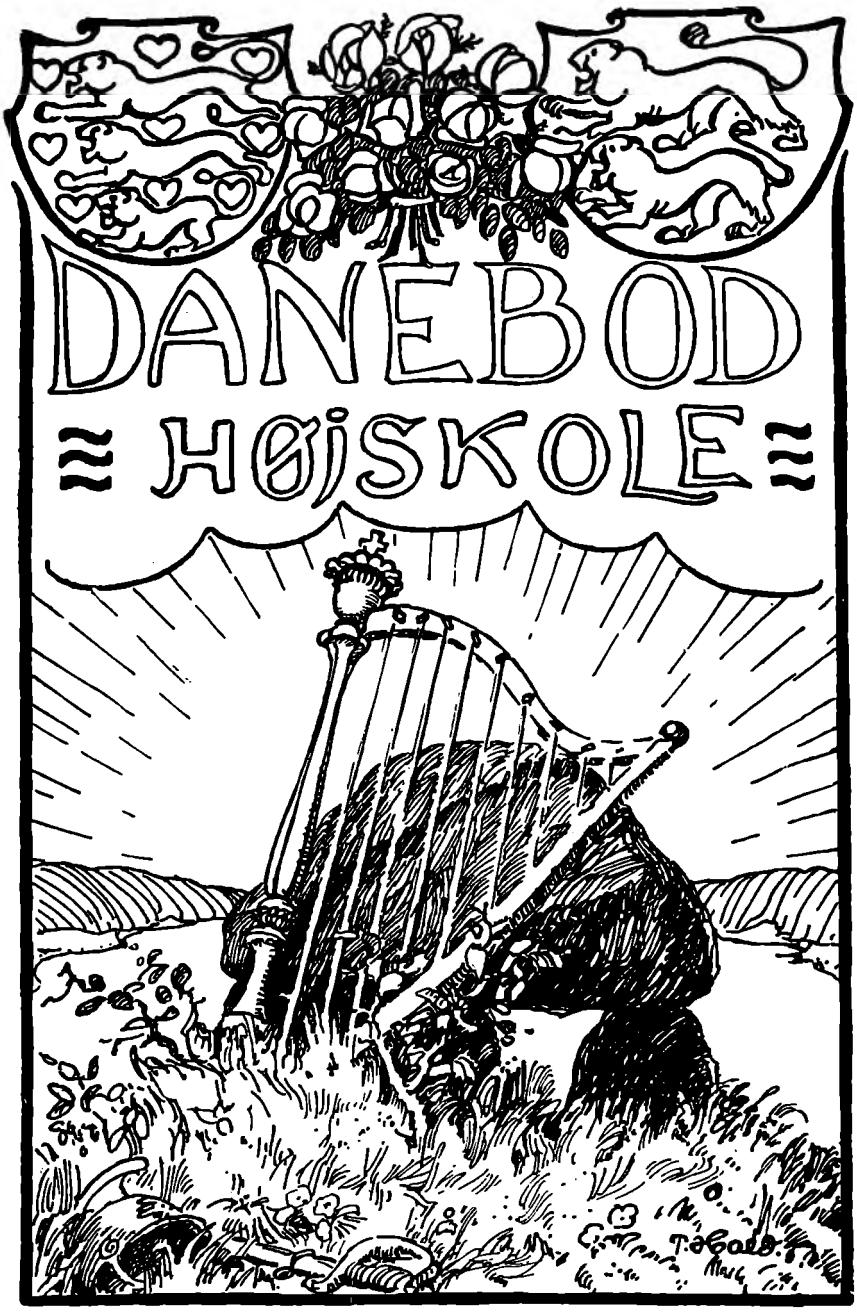

19 60

Trykt som manuskript.

KONRAD JØRGENSENS
BOGTRYKKERI-KOLDING

Boris Pasternak.

DOKTOR ZIVAGO

I dagspressens malstrøm af virkelige eller påståede sensationer er også den betydningsfulde nyhed udsat for at drukne i glemsel. Endnu husker de fleste dog de dramatiske omstændigheder, der for 2 år siden knyttede sig til uddelingen af den litterære Nobelpris. Den russiske digter Pasternak udsendte en roman med titlen »Doktor Zivago«, som med et slag gjorde ham verdensberømt og skaffede ham verdens fornemste litterære æresbevisning. Men romanen mishagede de kommunistiske magthavere, og Pasternak måtte give afkald på Nobelprisen. For ca. ½ år siden afgik han ved døden. Alt dette har været forsidestof i aviserne, og med rette, da det siger noget væsentligt om de kulturelle forhold i Sovjetunionen. Men vigtigere vil i det lange løb bogens litterære betydning vise sig at være. Det svenske akademi kan ikke mistænkes for at drive spekulation i et ideologisk opgør mellem Øst og Vest. Et nærmere bekendtskab med bogen vil også slå fast, at det her drejer sig om et mesterværk inden for litteraturen.

Før man anbefaler folk at gå i lag med »Dr. Zivago«, må man dog understrege, at det er en bog, der kræver en del af sin læser. Den kræver tid, for det er en stor bog også i omfang, og persongalleriet, der omfatter godt og vel 170 optrædende, kan være svært at holde styr på. Lettere bliver det ikke af den omstændighed, at den enkelte person kan optræde under flere forskellige navne: for- og fadernavn, efternavn samt forskellige kælenavne, dannet af fornavnet. Når man læser romanen første gang, varer det temmelig længe, før man får hold på handling og personer. Anden gang man læser den, forstår man ikke, at der har været vanskeligheder, nu har man forudsætninger for at se helheden, fast komponeret fra første til sidste side.

Bogens hovedperson Jura Zivago er født o. 1890 i Ural. I 10-års alderen bliver han forældreløs og opdrages nu af en onkel, der som politisk filosof er med til at præge de tanker, der ligger bag de kommende russiske revolutioner. Som halvvoksen kommer Jura til Moskva, hvor han optages i familien hos en af onklens venner, en kendt universitetsprofessor. Da Jura er færdig med sin uddannelse til læge, gifter han sig med Tona, datteren i familien. I et par år lever de i et lykkeligt ægteskab, men netop som de har fået deres førstefødte, indkaldes Zivago og sendes til fronten som læge. Her møder han bogens anden hovedperson, Lara, hvis historie i korte træk er følgende: Hun og hendes broder er sammen med moderen, der er enke, rejst fra Ural til Moskva, hvor sagføreren Komarovskij dels varetager familiens økonomiske anliggender, dels tager sig betalt gennem moderens gunst. Lara er en yndig, halvvoksen pige. Hun forføres af moderens elsker, men bryder efter ½ års forløb den utålelige forbindelse, flytter hjemmefra og tager plads som huslærer i en venindes hjem. Efter nogle års forløb gifter hun sig med en jævnaldrende barndomskammerat, de flytter tilbage til Ural, og også de lever i et lykkeligt ægteskab, også de glæder sig over deres førstefødte, og også her bryder verdenskrigen ødelæggende ind. Laras mand melder sig som frivillig, får officersuddannelse og sendes til fronten. Efter nogen tids forløb ophører brevene fra ham

at komme. Lara beslutter at finde ud af hans skæbne, tager uddannelse som sygeplejerske og kommer således til fronten til det regiment, hvor hendes mand har gjort tjeneste. Hun kan dog kun konstatere, at han under et angreb enten er faldet eller taget til fange.

Ved fronten mødes Zivago og Lara, og det, der skal blive det store drama, indledes med en enkelt sætning: »Arbejdet gjorde, at Zivago og Lara ofte var sammen«.

Da den borgerlige revolution har styrtet zardømmet, hjemsendes dr. Zivago; før han skilles fra Lara er han ved at røbe, at der er tale om stærkere følelser end arbejdsfællesskab mellem læge og sygeplejerske, men han standser midt i et stærkt følelsesudbrud. Og i den ordknappe stil hedder det videre: »Det kom ikke til flere optrin af den art imellem dem. Efter en uges forløb rejste Larisa Fodorovna« (Lara).

Zivago vender tilbage til sit hjem og konstaterer: »*Det* var at være til, *det* var at overleve, dette var, hvad de opdagelsesrejsende jagede efter, hvad kunsten havde for øje — hjemkomsten, tilbagekomsten, livets genopstandelse.«

I Moskva oplever Zivago den kommunistiske revolution, og han hilser den velkommen: »Det er intet mindre end genialt — — det er noget helt nyt, det er et historisk vidunder, en åbenbaring, der pludselig er skudt op midt i hverdagslivet — — Så uventet og ubelejligt kommer kun det, som virkelig er stort.«

Den følgende vinter stiger sulten og nøden uhyggeligt, og ved et familieråd besluttes det at søge at komme til Ural. Man ved ikke, hvem af borgerkrigens parter, der har magten i dette område, men der må være større chance for at få det daglige brød der end i storbyen. Da de efter ugers rejse nærmer sig bestemmelsesstedet, overhales deres tog af et pansertog, og de erfarer, at det er Strelnikov, en af de berømteste ledere af de røde hære. Nogle dage senere anholdes Zivago på en station af nogle af Strelnikovs vagtposter, han føres frem for den frygtede officer, der viser sig at være identisk med Laras mand, der, efter at være flygtet fra krigsfangenskab, under nyt navn har meldt sig til tjeneste hos de nye magthavere. De to mænd

kender ikke hinanden, og Strelnikov møder Zivago, hvis papirer viser, at han er af rigmands- og adelsslægt, med megen skepsis, men sætter ham dog til slut på fri fod.

Under en samtale med en medrejsende i toget siger Zivago: »Jeg kender ikke nogen retning, der — — befinder sig så langt fra kendsgerningerne som marxismen. — — de folk, der er ved magten, vender sig af al magt fra sandheden af hensyn til myten om deres ufejlbarlighed. Politik siger mig ikke noget. Jeg bryder mig ikke om folk, der forholder sig ligegyldigt til sandheden.« — Dette foregår 1½ år efter den ovenfor omtalte hyldest til den kommunistiske revolution.

I Ural møder Zivago igen Lara, der som lærerinde tjener til sit og sin lille piges udkomme. Mødet bliver afgørende: »(Han) bedrog Tona og skjulte ting for hende, som blev mere og mere alvorlige og utilgivelige. Dette var ganske uhørt. Han elskede og forgudede Tona. Intet var ham så dyrebart som hendes sjælefred. Han stod vagt om hendes ære i endnu højere grad end hendes egen fader og hun selv. Han kunne egenhændigt have flået enhver, der krænkede hendes stolthed. Og nu var det ham selv, der var den formastelige.«

Efter et par måneders forløb bliver samvittighedskvalerne uudholdelige. På hjemvejen fra et besøg i byen beslutter han at bryde forbindelsen med Lara og fortælle Tona alt. Men før han når hjem, bliver han taget til fange af en afdeling af partisanhæren, hvis læge er faldet. I det følgende år trænges partisanstyrkerne længere og længere ind i Sibirien, og Zivago oplever som læge borgerkrigens umenneskelige vildskab på nærmeste hold. Flere gange forsøger han at flygte, men først efter 1½ års forløb lykkes det. Efter umenneskelige strabadser når han til fods tilbage til Ural, fuldstændig udmattet og udtæret. Her erfarer han, at hans familie er kaldt til Moskva af regeringen. Han knækker sammen, men møder igen Lara, der tager sig af hans pleje.

»Deres lavmælte samtaler, selv de mest intetsigende, var mættet med betydning som Platons dialoger. — — Deres kærlighed var stor. Men ingen elskende er sig bevidst, at deres følelser er enestående. Dog i deres tilfælde — og heri bestod

deres forholds særegenhed — frembrød de øjeblikke, da lidenskaben som et pust af evighed brød ind over deres dømte menneskeliv, en mulighed for at opdage og erkende stadig ny ting om dem selv og tilværelsen.«

Da Zivago ikke kan komme til Moskva, tager han arbejde på det stedlige hospital. Med 5 måneders forsinkelse modtager han et brev fra Moskva, hvori hans kone i en gribende afsked fortæller, at hun har en tydelig følelse af, at han lever, men at de ikke vil mødes mere. Hun er sammen med deres to børn blevet landsforvist og må nu rejse til Paris. Brevet slutter:

»Farvel, jeg må slutte nu. De er kommet for at hente brevet, og det er på tide at pakke. Åh, Jura, Jura, min kære, min dyrebare, min mand, mine børns far, hvad er det her for noget? Vi ses jo aldrig, aldrig nogen sinde mere. Nu har jeg skrevet disse ord, forstår du rigtig betydningen af dem? Forstår du, forstår du virkelig? De skynder på mig, det er, som var de kommet for at føre mig til skafottet. Jura! Jura!«

Sagføreren Komarovskij dukker op og erklærer, at Zivago og Lara står på fængslingslisten, men tilbyder samtidig at tage dem med til Mongoliet, hvorfra de frit kan udvandre. Hans tilbud afvises af dem begge. 14 dage senere kommer han igen og meddeler nu, at Strelnikov, Laras mand, er arresteret og henrettet. Nu står Lara alene med ansvaret for sit barn, og Zivago tør ikke afvise Komarovskijs tilbud for hendes vedkommende. Han ved imidlertid, at hun ikke vil skilles fra ham, og selv nægter han konsekvent at modtage nogen form for hjælp af den mand, der har forført Lara. På sagførerens forslag lover han nu på skrømt Lara at følge efter, hvis hun rejser nu. Da hun er rejst, synker han sammen, opløst af sorg over at være skilt fra Lara for bestandig, men i en række digte skriver han sig ud af sin grænseløse fortvivlelse.

Nogle dage efter Laras afrejse dukker hendes mand, Strelnikov, pludselig op. Han er faldet i unåde og er eftersøgt, men altså dog i live. I en lang samtale fortæller han Zivago, hvordan Lara og han er vokset op i samme by, hvordan hun har været drivkraften i alt, hvad han har præsteret, hun har været symbolet på det undertrykte Rusland, som revolutionen skulle

frigøre. For at gøre sig værdig til hende har han meldt sig frivilligt og senere, i borgerkrigen, ydet sin enestående indsats.

Til gengæld fortæller Zivago, hvad Lara havde fortalt om sin mand: »Hun kaldte Dem et fuldendt menneske, hvis lige hun aldrig havde set, enestående i kraft af sin ægthed og oprigtighed; hun sagde, at ifald det hus, hun havde delt med Dem, på ny skulle tone frem ved verdens ende, ville hun krybe hen til dets tærskel på sine knæ fra et hvilket som helst sted på jorden.«

Næste morgen vækkes Zivago af et skud. Strelnikov har begået selvmord.

Zivago kommer til Moskva, og i et afsluttende kapitel hedder det:

»Der er ikke meget at fortælle om Zivagos sidste otte eller ni leveår, i løbet af hvilke han i stigende grad kapitulerede og sank dybere og dybere, mistede sin viden og færdighed som læge og forfatter, for en kort tid fik bugt med sin depression og kom ud af sin forfaldstilstand, livede op, begyndte at arbejde igen, for så efter denne kortvarige opblussen på ny at falde hen i en total ligegyldighed over for sig selv og alt andet på jorden. I disse år tog hans gamle hjertesygdom, som han allerede tidligere havde konstateret, men hvis alvorlige karakter han ikke gjorde sig nogen forestilling om, en skæbnesvanger vending.«

Da han er død, er Lara netop på en rejse kommet til Moskva. Ved Zivagos kiste gør hun sin ulykke op:

»Der er ikke nogen tilbage. Den ene er død, den anden har selv skudt sig. Den eneste, som er blevet i live, er ham, der burde slås ihjel — — dette fremmede, overflødige nul, som havde forvandlet hendes liv til en kæde af forbrydelser, hun ikke selv forstod. Og dette middelmådige kryb farter om i Asiens mytiske afkroge, som kun er kendt af frimærkesamlere, og af dem, som hun behøvede, og som stod hendes hjerte nær, er ingen tilbage.«

Og romanen fortsætter:

»— En dag forlod Lara huset og vendte ikke længere tilbage. Antagelig var hun blevet arresteret på gaden og døde

eller forsvandt siden under et anonymt nummer i senere bortkomne lister i en af de nordlige egnes talløse koncentrationslejre for kvinder eller fanger af begge køn.«

I en efterskrift til romanen afsløres det, at Lara i Mongoliet var blevet hos Komarovskij, den mand hun hader mest af alle, indtil hun dukkede op i Moskva ved Zivagos begravelse.

Under 2. verdenskrig møder vi en vaskepige i hæren, en landstrygerpige, som man forstår må være Laras datter med Zivago, og skæbnetråden knyttes ved, at hun møder Zivagos halvbroder, der tidligere gentagne gange i de mest uventede situationer er dukket op og har hjulpet hendes fader. Der skinner på denne måde en lille lysstråle frem i tragedien dr. Zivago.

*

Efter dette korte referat, der må dele skæbne med hovedparten af al litteraturomtale: at det, der *er* ægte, i gengivelsen kan lyde banalt, skal jeg forsøge at give et billede af forfatteren og det livssyn, hans roman afspejler.

Boris Pasternak blev født den 10. februar 1890 i Moskva som søn af en berømt maler og en berømt pianistinde. Han vokser op i et harmonisk hjem, hvor kunst og poesi er selve den daglige atmosfære. De verdenskendte digtere Tolstoy og Rilke hører til familiens venner. Han oplever som halvvoksen revolutionen 1905. På grund af en knæskade kommer Pasternak ikke med i den store krig 1914—18, men opholder sig i Ural. Herfra rejser han i 1917 ved revolutionens udbrud til Moskva, hvor han bliver bibliotekar i det sovjettiske undervisningsministerium. I de følgende år udgiver han en række digtsamlinger. I 1934 strammes grebet om litteraturen, Stalinperiodens hårde kurs er indledet. Kun social-realismen er god latin på bjerget, og forfatterforeningen indestår for, at kursen holdes. Pasternaks svar er 9 års tavshed. Under udrensningerne i 30'erne henrettes venner og fjender af ham, mange begår selvmord, men han går fri. Han lever af at oversætte verdenslitteraturens klassikere til russisk. Under krigen slækkes båndene, Pasternak udsender igen nogle digte, der rives

bort af læserne. Dette i forbindelse med krigens sejr giver ham mod til at begynde på »Dr. Zivago«.

Pasternak har herom selv udtalt:

»Efter krigen fik jeg at vide, at jeg har et navn i udlandet, at der også der findes mennesker, der kender navnet Boris Pasternak. Så sagde jeg til mig selv: Du skal stå ret for dit eget navn. Jeg forestillede mig, at jeg først nu skulle til at skaffe mig dette navn, ikke gennem lyrik, men gennem prosa, gennem noget, der ville komme til at koste mig mere arbejde, møje, tid og måske også noget andet.«

Er der en forudanelse skjult under de to sidste ord?

»Tøbruddet« efter Stalins død 1953 varsler godt, men først i 1956, Ungarnsopstandens år, indsendes »Dr. Zivago« til forfatterforeningens godkendelse. Her tør man ikke tage ansvaret for udgivelsen, men samtidig sendes manuskriptet til en kommunistisk forlægger i Milano, og der skrives kontrakt om udgivelse inden 6 måneder. Pasternak opfordres til at hjemkalde manuskriptet under påskud af at ville foretage visse rettelser. Det gør han, men forlæggeren holder sig til sin kontrakt og beholder manuskriptet. Så rejser den sovjettiske forfatterforenings førstesekretær til Milano og forsøger at presse forlæggeren til at afstå fra udgivelsen — med det resultat, at denne melder sig ud af kommunistpartiet. Nu er der sensation om bogen allerede før dens fremkomst.

Da romanen har gået sin sejrsgang over den ikke-kommunistiske verden, sonderer det svenske akademi stemningen i Moskva, men får ikke noget klart svar fra forfatterforeningen — man anser romanen »Dr. Zivago« for værdiløs og forvrængende, men Pasternak selv har man intet imod.

Så kommer meddelelsen: Pasternak har fået Nobelprisen. Selv kvitterer han foreløbig med et telegram: »Uendelig taknemmelig, stolt, forbløffet, beskæmmet.«

Men nogle dage senere tordner hele det sovjettiske propagandaapparat mod Pasternak. Romanen er »et ildelugtende smædeskrift«, dens forfatter »et svin, der forurener sit eget fodertrug«, og han kræves ved store demonstrationsmøder landsforvist. Man huske stadig, at romanen aldrig er udkom-

met i Sovjetunionen og derfor kun kendt af en håndfuld mænd i forfatterforeningen.

Så skriver Pasternak sit gribende brev til Kruchev:

»Ærede Nikita Sergejevic. Jeg henvender mig til Dem personlig, til centralkomiteen for Sovjetunionens kommunistiske parti og til den sovjettiske regering. Af kammerat Semicastnyjs tale har jeg kunnet forstå, at »regeringen ikke vil lægge hindringer i vejen for min udrejse fra Sovjetunionen«. For mig ville en sådan rejse være umulig. Ved min fødsel, mit liv og mit arbejde er jeg knyttet til Rusland. Jeg kan ikke forestille mig en skæbne skilt fra og uden for Rusland. Hvilke fejl og vildfarelser jeg end kan have gjort mig skyldig i, så har jeg dog aldrig kunnet forestille mig, at jeg skulle komme i centrum for en politisk kampagne som den, man i Vesten har begyndt omkring mit navn. Efter at jeg er nået til erkendelse heraf, har jeg underrettet Det svenske Akademi om, at jeg frivilligt giver afkald på Nobelprisen. For mig er det ensbetydende med døden at skulle forlade mit land, og derfor beder jeg Dem ikke at gribe til denne yderste forholdsregel imod mig. Med hånden på hjertet kan jeg sige, at jeg har gjort noget for den russiske litteratur, og endnu kan jeg være den til nytte.

B. Pasternak. 31. okt. 1958.«

»Dr. Zivago« er *ikke* skrevet som et ideologisk angreb på kommunismen, men når tidsbaggrunden skulle være ægte, kunne Pasternak ikke komme uden om de rædsler, der udspilledes under og efter revolutionen. Dertil kommer, at den dybe menneskelighed — mennesket som et væsen af ånd — som taler ud af bogen, indirekte må ramme den marxistiske materialisme, som kommunismen hylder. Dr. Zivago er *ikke* identisk med Pasternak, men man hører alligevel en personlig bekendelse, når det om Zivago hedder:

»Allerede i gymnasietiden havde han drømt om prosaen, om en biografisk bog, hvor han som skjulte sprængstoflejer kunne nedlægge det mest forbløffende af, hvad han havde nået at se og tænke.«

På sidste side af romanen lader Pasternak to venner af Zivago mødes en halv snes år efter 2. verdenskrig. Og det hedder her, da de sidder og læser Zivagos skrifter:

»Selv om den lysning og befrielse, de havde ventet efter krigen, ikke var kommet samtidig med sejren, som de havde troet, så havde der alligevel været et varsel om frihed i luften

gennem alle efterkrigsårene, og dette havde været deres eneste historiske indhold. Det forekom de to aldrende venner ved vinduet, at denne åndsfrihed nu var kommet — —. En lykkelig, bevæget tryghedsfølelse for denne hellige by og hele jordkloden — — gennemtrængte dem og bar dem som en uhørlig lykkens musik, der fortabte sig i det fjerne — —.«

I 1958 var åndsfriheden i Moskva ikke tilstrækkelig til, at »Dr. Zivago« kunne tolereres. Sprængstoflejerne, der var nedlagt i den, var ikke skjult tilstrækkelig godt.

Vil man nu spørge, hvad Pasternak har på hjerte, kan svaret ikke blive udtømmende. Et helstøbt kunstværk kan aldrig forklares — men nok gøres lettere tilgængeligt — ved at drage enkelte sider frem, og dette er da, hvad her skal forsøges.

Pasternak er kunstner, skønhedsdyrker med liv og sjæl. Han lader Zivago sige:

»Det er en tanke, jeg har haft i umindelige tider, at kunst ikke er en betegnelse på en kategori eller et område, der omfatter et endeløst antal af begreber og forgrenede fænomener, men tværtimod noget meget snævert og koncentreret, det er navnet på et element, der indgår mellem kunstværkets bestanddele, en betegnelse for den kraft, der er nedlagt i det, eller det mål af sandhed, som her er blevet forarbejdet.«

At det ikke er artisteri, kunsten for kunstens egen skyld, viser et andet citat:

»Det stod klart for ham som aldrig før, at kunsten til enhver tid uafladeligt er optaget af to ting. Som møllet om lyset sværmer den ustandselig om døden, derved skaber den liv. De store, sande kunstværker, som Johannes' Åbenbaring og alt, hvad der er fulgt efter.«

På en række områder viser Pasternak stor fortrolighed med bibelen. Mon ikke beskrivelsen af Lara dækker noget væsentligt hos ham selv:

»Hun troede ikke på ritualer. Men nu og da måtte hun for at holde tilværelsen ud bevæge sig i takt med en eller anden slags indre musik. En sådan musik kunne man ikke selv frembringe hver gang. Denne musik var Guds ord om

livet, og for at høre det og græde over det gik hun i kirke.«

Til en svensk litteraturforsker har Pasternak udtalt sig således:

»I det 19. århundrede herskede borgerskabet. De kender det fra Ibsens dramaer. Da søgte mennesker tryghed i penge og besiddelse. Og menneskets drøm om tryghed var stædig og vedholdende. Men nu har mennesket indset, at der ikke gives nogen tryghed. Det er ikke blot en russisk erfaring. I verdenskrigens epoke, i atomtiden betyder de materielle ting ikke mere det samme for mennesket. Ét har vi lært: Vi er gæster i tilværelsen, vi er rejsende på vej fra én station til den næste. Vor tryghed må vi søge i os selv. I det korte tidsrum, der er os beskåret, må vi klargøre os vort forhold til den verden, vi lever i, vor plads i universet. Og det betyder for mig at se en afstandtagen fra det nittende århundredes materialistiske livsanskuelse. Det betyder genfødelse af det indre livs åndelige værdier, af religionen. Jeg mener ikke religion i betydningen dogmer eller kirke, religion uden livsfornemmelse.«

Det kan ikke undre, at Pasternak som jøde er optaget af jødefolkets skæbne og det jødiske problem. Adskillige steder i romanen møder man det, men aldrig som noget løsrevet, altid som en del af helheden. At Pasternak helt og fuldt føler sig som russer fremgår af brevet til Kruchev, som er anført tidligere i denne artikel. Eller af den lovsang, han lader Zivago give ord:

»Forårsaftnen derude. Luften mættet med lyde. De legende børns stemmer, som nåede en over forskellige afstande, ligesom for at tilkendegive, at rummet var levende i hele sin dybde. Og disse vidder, det var Rusland, hans uforlignelige, vidt berømte moder, hvis navn var fløjet over havene, denne martyrerske, denne stivnakkede nar, afsindig, forgudet, hun hvis påfund altid var majestætiske og fatale og aldrig lod sig forudse. Åh, hvor var det dejligt at være til! Hvor lifligt at leve på jorden og elske livet! Hvor man dog altid brændte efter at sige livet selv tak, sige det lige op i ansigtet på det!«

Det livssyn, jeg ved en række citater har søgt at skitsere, ligger langt fra det kommunistiske. Modsætningen kan måske bedst illustreres gennem følgende udtalelse af Zivago:

»En omformning af tilværelsen! Den slags kan kun være opfundet af folk, som måske nok har været ude for et og andet

her i livet, men som aldrig nogen sinde har oplevet det, aldrig mærket dets ånd, dets sjæl. I deres øjne er tilværelsen en klump råmateriale, som endnu ikke er forædlet ved deres berøring, som trænger til at bearbejdes. Men et råstof, et materiale, det er det eneste, livet ikke er. Hvis det interesserer Dem, så fornyr det ved egen kraft uophørligt sig selv, omformer, genskaber ustandselig sig selv, det er himmelhøjt hævet over alle vore tungnemme teorier.«

Det store spørgsmål er, om Pasternak kun har været en enkelt overlevende repræsentant for »det andet Rusland«, det, der i bedste fald skjules bag de sovjettiske rammer med deres ydre triumfer, det Rusland, som Dostojevskij for mere end 100 år siden omtalte således:

»Jeg taler kun om broderskab mellem menneskene, ikke om sværdets triumf, ikke om videnskabens erobringer, ikke om vældige økonomiske resultater. Thi jeg er overbevist om, at Ruslands hjerte mere end nogen anden nations er viet det altomfattende fællesskab mellem alle jordens folk.«

Hvis Zivago har ret i, at livet uophørligt ved egen kraft fornyr sig selv, ustandseligt omformer og genskaber sig selv, himmelhøjt hævet over alle tungnemme teorier — herunder bl. a. kommunistiske — så har vi også lov til at tro, at »det andet Rusland« er stærkere, end de sovjettiske kulisser lader formode, og så er det ikke tilfældigt, at Dostojevskij har fået en arvtager i det 20. århundrede.

Gunner Rasmussen.

UDVIKLING — MÅL

For et par år siden hørte jeg et foredrag med efterfølgende diskussion, som jeg ofte siden har tænkt på. Foredraget blev holdt af en atomvidenskabsmand, hans navn husker jeg ikke i øjeblikket, og da jeg ikke har skrevet noget ned fra foredraget, husker jeg ikke dette i enkeltheder. Nu er det væsentlige for en tilhører forhåbentlig heller ikke dette, om han nøje husker et foredrag, men mere hvilke tanker det har sat i gang hos ham selv.

Foredragets indledningsreplik var: »Jeg er fyrre år, d. v. s. at jeg ifølge beregningerne over gennemsnitslevealderen har næsten lige så lang tid tilbage på denne jord«. Derefter fortalte han om sin barndom i København — og jeg undrede mig, ikke fordi han fortalte om specielle personlige oplevelser, for det gjorde han ikke, men fordi han blot i al almindelighed fortalte om København, om livet i København, som han huskede det — han var kun ti år ældre end jeg, og alligevel, eller netop derfor, undrede jeg mig. Havde København virkelig set sådan ud tilbage i blot en fyrreårigs erindring. Han fortalte om sine forældres lejlighed, som var som de flestes, der var intet toilet, men nede i gården var et fælles »lokum« for alle ejendommens beboere, »natmanden« kørte rundt med sin hestevogn og tømte spandene; bad kunne man kun få på de offentlige badeanstalter. Han huskede, hvorledes han sammen med sine forældre i spænding og undren havde siddet omkring krystalapparatet; hvorledes trafikken var domineret af hestevognene, mens en bil vakte opsigt; hvorledes sporvognene så ud med deres åbne bivogne, hvor en arbejder ikke kunne sætte sig i den fine hovedvogn; hvilken begivenhed det var, da Lind-

bergh fløj over Atlanterhavet. Han fortalte mange flere træk, men nok om det her. Formålet var dette, at vi skulle prøve at se tilbage, se, hvilken udvikling, der var foregået på kun et halvt liv. Selv kom jeg til at tænke på, hvordan jeg på en kaserne i min hjemby så soldaterne komme med deres kanoner med seks heste for hver; samme sted har jeg nu set et raketbatteri, kæmpelastvogne med langtrækkende raketter beregnet til atomladning. (At vore kanoner dengang, sidst i trediverne må det have været, var langt tilbage i forhold til udviklingen andre steder, forandrer intet i min erindring — en udvikling jeg har været vidne til.)

Derefter et billede af nutiden, kun som opremsning og i flæng: radioer spiller overalt ude og inde, filmen er kommet ind i stuen med fjernsynet, millioner fra flere verdensdele kan se og høre den samme begivenhed på samme tid, biler farer af sted, vejene er fyldte, jetfly kløver luften, atombomben forgifter ved forsøg jorden, ubåde sejler under Nordpolen, raketter med atom- eller bakterieladning kan ramme deres mål på uendelige afstande, satellitter kredser om jorden, mænd og kvinder arbejder ved deres maskiner og samlebånd, produktionen stiger, arbejdstiden bliver mindre, det bliver nemmere, døre kan åbne sig, bare man viser sig, jeg har endog været på et toilet, hvor man ikke behøver at trække i snoren, fotocellen ordner det, hurra, nemmere, vaskemaskiner, elektriske ruller, køleskabe, skrællemaskiner, røremaskiner, maskiner, maskiner o. s. v. maskiner og elektronhjerner. — — — Jorden er blevet både mindre og større, mindre fordi vi kan komme så hurtigt rundt om den, større fordi alt, hvad der sker på den, kommer os ved; en verdenskrig kan begynde på Cuba, i Congo, i Laos, i Ægypten, Ungarn, overalt. Større og mindre med FN, NATO, CENTO, SEATO o. s. v., o. s. v.

På en halv menneskealder, ja, det meste endda på mindre end det. Hvad kan anden halvdel bringe? Mennesket er der og — skal følge med, hvad har ikke en halvtredsårig, tresårig, halvfjerdsårig, firsårig været vidne til? Og vi engang? Følg med!

Nu var det som nævnt en atomvidenskabsmand, der holdt foredraget, altså en mand, som kunne fortælle noget om nu-

tidens og fremtidens arbejdsvilkår på mange områder. Han fortalte først om de umådelige energimængder, kræfter og hastigheder, vi nu betjener os af, og dernæst noget om den videnskab, der lå bag. Jeg ved ikke, hvormange der forstod ret meget af det, men meningen var tydeligvis også den, at vi for det første skulle blive klar over, hvor lidt vi forstår, og især, hvordan vi som følge deraf måtte gøre os klart, at vi er tilskuere — som må se resultaterne, følge anvisningerne — følge med. Ja, følge anvisningerne. Foredragsholderen gav her nogle eksempler fra sit arbejde på, hvor farligt det er, hvis man ikke nøje følger anvisningerne. Man skulle opføre en bygning, i hvilken der skulle monteres en atomreaktor. Bygningen skulle opføres i sten, men da reaktoren kunne udstråle nogle stråler af en eller anden art (ja, jeg kender dem ikke), skulle der til mørtel og cement tilsættes nogle bestemte stoffer i bestemte mængder. Arbejderne fik besked derpå, men ved en senere kontrol viste det sig, at arbejderne ikke helt nøjagtigt havde fulgt anvisningerne. Hele bygningen måtte rives ned. Var unøjagtigheden ikke opdaget, ville der ikke alene være sket dette, at bygningen simpelthen var faldet sammen, men også, at den selv havde været i stand til at udsende farlige stråler. Et andet eksempel var også fra en atomstation; et rør skulle nedgraves i en bestemt dybde, men ved udgravningen af renden stødte arbejderne på en stor sten; da den ikke ragede ret højt op i renden, lod man den være; da røret nedlægges, bøjes det over stenen, endda ved at varme røret op. Dets kemiske struktur ændres på dette sted; vædsken, som skulle løbe igennem røret, kan derved sætte en kemisk reaktion igang. Havde videnskabsmanden ikke straks opdaget, at instruksen ikke var fulgt, ville ikke alene hele maskineriet ikke kunne virke, men store ulykker være sket. — Efter at have slået fast —

at i fremtidens (og nutidens) videnskabelige, tekniske, rationaliserede storindustri er der færre og færre, der bestemmer, og flere og flere, der skal arbejde i denne storindustri, og de behøver kun at kende deres eget rutinearbejde, men de skal nøjagtigt følge de givne anvisninger;

at også i politik er der færre og færre, der bestemmer, me-

dens flere og flere må være tilskuere, for det er meget få, der virkelig kan overskue de store politiske problemer;
at udviklingen går så hurtigt, at verden på utallige områder er totalt forandret på et halvt menneskeliv —

kom det spørgsmål, han gerne ville have til debat, med udgangspunkt i det billede, han havde givet af udviklingen, nutiden og fremtiden, nemlig: Hvad skal der undervises i, og hvilke fag er de vigtigste?

Dette er spørgsmål, som vi alle må stille os og prøve at besvare, og vi må også gøre det netop ud fra den tid, som er vor.

Diskussionen blev ikke lang, måske fordi spørgsmålene er så store, og måske fordi vi altfor sjældent stiller os dem med den rette baggrund. Een af deltagerne kom med et indlæg, som forekommer mig at have en farlig tendens, men som absolut ikke kan afvises. Han havde mest fæstnet sig ved, hvor nødvendigt det var i fremtiden, at man fik forståelsen af, hvor farligt det var, hvis man ikke udviste den største nøjagtighed i sit arbejde og helt fulgte instrukserne. Derfor måtte man i fremtiden i undervisningen lægge vægt på at lære nøjagtighed og ansvar. Dette måtte være det vigtigste. Efter eksemplerne i foredraget kan vi ikke afvise nødvendigheden af dette — jeg ved for resten ikke ganske, hvordan man skulle gribe en sådan undervisning an — men den farlige tendens er efter min mening denne, at man let kan lære ansvar på en sådan måde, at mange kun tror, det altid er et spørgsmål om at følge anvisninger. Ansvar kan blive uselvstændighed.

Et andet indlæg var af en direktør for en stor industrivirksomhed. Han sagde, at hvis spørgsmålene skulle besvares udfra et rent produktionssynspunkt, så var kravene ikke store. Kunne skolen bare lære de unge at læse, skrive og regne noget, så kunne de få resten af deres uddannelse på fabrikken på en til tre uger. Dette gjaldt 95 pct. af de ansatte i hans virksomhed.

Som sagt, diskussionen blev ikke lang og førte heller ikke til et svar på det stillede spørgsmål. Men spørgsmålet var rejst, og tanker sat i gang.

Tør jeg nu forsøge at give et svar. Vi er fra skolen vant

til at stille fagene op i nok så afgrænsede områder og opfatte dem som adskilte. Der må vi først slå fast, at dette er af rent praktiske årsager, og at fagene i mangt og meget går ind over hinanden og belyser hinanden, og at meget af det, der undervises i, slet ikke kan stå på skemaet som fag. Det, der står først i skolens formålsparagraf, findes således slet ikke som fag, idet der for folkeskolens vedkommende står: »Folkeskolens formål er at fremme og udvikle børnenes anlæg og evner, at styrke deres karakter« og endelig »at give dem nyttige kundskaber«. Det første i paragraffen og vel også dermed det vigtigste kan ikke stå som fag på skemaet, men er alligevel en stor del af skolens virke fordelt på fagene og lærerne. Alene af den grund kan spørgsmålene vanskeligt besvares ved blot at se på skemaets fag.

Derfor vil jeg antyde mit svar igennem en beskrivelse af en samtale, som en dansker havde på den anden side af jerntæppet med en kommunist. Da det foregik derovre, bruger jeg ikke navne, især da det også i denne forbindelse kan være ligegyldigt. Samtalen kunne være ført af mange — og er det sikkert også, måske også uden at vi behøver at tage øst for jerntæppet. Men lad os kalde danskeren for Vest og kommunisten for Øst.

Hr. Øst står for mig som netop det menneske og det syn, som foredragsholderen i føromtalte foredrag var bange for også kunne blive vort lands almindelige menneske. For at foredragsholderen var bange, var der ingen tvivl om, derfor var det, han måtte stille sine spørgsmål.

Vest var inviteret til en stor middag, hvor også Øst var til stede. Øst var iøvrigt en ledende person i sit land. Vest vidste på forhånd, at han af hensyn til sine værtsfolk i det fremmede ikke måtte fornærme Øst. Middagen begyndte. Man talte om vind og vejr og andre almindeligheder, indtil Øst pludselig stillede Vest et overraskende spørgsmål, nemlig: »Hvorfor er I fra Vesten altid så overlegne?« Det var ikke nemt at svare på, da slet ikke, når Vest på ingen måde måtte fornærme Øst, så Vest forsøgte først at sige, at de vel bare var noget forskellige, og at det muligvis kunne opfattes som overlegenhed, men

det var nu ikke tilsigtet. Men Øst var ikke tilfreds med det svar. »Nej, I er overlegne, vi ser det hver gang, vi har besøg ovre fra jer, nu vil jeg have at vide, hvorfor?« På det direkte og vel også noget provokerende spørgsmål tænkte Vest, at han nok også uden at fornærme Øst kunne tillade sig at holde et pænt lille højskoleforedrag.

»Ja, som jeg sagde før, vi er forskellige; at det er ensbetydende med, at vi er overlegne, tror jeg nu ikke, men forskellige er vi.« Og Vest sagde videre bl. a.: »Ovre hos os, der har vi bygget vort samfund og vort livssyn op gennem den kristne tro, vi har bag os en historie, ikke alene vort eget lands, men de vigtigste kultursamfunds, historien ikke blot kender vi, men vi har lært af den, den er blevet en del af os selv, vi er forpligtet af den, vi kender de store filosoffer og kunstnere igennem tiderne, vi øser af deres kilder. Vi respekterer mennesket som et frit og selvstændigt individ, vi respekterer det enkelte menneskes ret til at tro, tænke og tale frit. Vi har ikke de virkelige eller afgørende værdier i det materielle, det er kun et middel for os — det er ånden og mennesket, der for os er målet og virkeligheden. På andre områder ligner Øst og Vest sikkert hinanden, men jeg har villet belyse forskelligheder.« Talen var sikkert længere og også bedre end her gengivet, men dette var i al fald dens mening. Da Vest sluttede, sad Øst et øjeblik stille, så lænede han sig tilbage og slog en høj latter op — for pludselig at blive alvorlig, springe op og nærmest råbe: »De ved vel godt selv, at det er løgn, hvad De siger, løgn fra ende til anden. De *er* overlegen, og nu skal jeg fortælle Dem hvorfor. Det er fordi, De har det bedre end os, materielt bedre, simpelthen derfor, og ikke af nogen som helst anden grund. De har bedre boliger, flere radioer, flere fjernsyn, køleskabe, tykkere gulvtæpper, finere møbler, flere biler, finere veje, De kan rejse mere, bruge mere, kort og godt, De har en højere levestandard end os. Derfor er De overlegen. Men nu skal jeg fortælle Dem noget, hr. Vest; se på vores produktionskurve, se, hvor den stiger, Deres stiger også, men vores mest. — Det er rigtigt, når De siger, at vi ikke tager så meget hensyn til den enkelte, jeg indrømmer det, det gør vi

ikke i industrien, i produktionen, vi laver vores plan, og den følger vi, målet er produktion, det er det afgørende, derfor kan vi heller ikke tage hensyn til mennesket i maskineriet, der må han tilpasse sig og underordne sig; i et og alt effektivitet, men ved De hvad? Mennesket er ligeglad, han laver ikke vrøvl, når vi kan love ham, at han materielt får det bedre og bedre, og at han en dag får det endnu bedre, end De har det, så finder han sig i alt. Vi kender mennesket, vi ved, hvad han ønsker, vi er konsekvente, det er vor styrke. Om ti, højest tyve år er vi foran Dem, da er det os, der har den højeste levestandard. Jeg ved godt, at flygtningestrømmen i øjeblikket går fra øst til vest, men den dag, da vi er rigere end De, da går flygtningestrømmen den anden vej. For det, mennesket søger i dag, det er det materielle. Det er det afgørende, og det er det også hos Dem. Deres foredrag er løgn, det er nemlig kun en ønskedrøm for Dem, ikke virkelighed. For hvor mange mennesker i Vesten betyder den såkaldte virkelighed, som De fortalte om, noget? Nemlig så meget, at den er bestemmende for hele deres indstilling, det er uendelig få; der er muligvis lidt flere, der har den som en lille dårlig samvittighed, for de tør ikke være konsekvente, de lyver for sig selv. Der er nemlig kun én kamp i dag mellem Øst og Vest, kampen om at blive rigest, få den største produktion; den, der vinder den kamp, er sejrherre i et og alt — *det* er virkeligheden!«

Er det sandt, hvad hr. Øst her sagde? Ønsker vi, det var sandheden? Og hvis vi ikke giver ham ret, er det så kun på grund af en ønskedrøm og en lille dårlig samvittighed?

Nogle nordiske politikere er af en journalist blevet stillet spørgsmålet om hvilke kræfter, der i dag bestemmer den politiske og sociale udvikling i Vesten. Her er i brudstykker et par af svarene. Thorkil Kristensen (tidligere Venstre) svarer bl. a.: »I dag præger de absolutte værdier dansk politik meget lidt; men dette skyldes ganske enkelt, at de ikke mere eksisterer i vor hverdag eller i samfundet i det hele taget. . . . . I stedet for at opretholde sine idealer (noget der er blevet uhyre vanskeligt) og at se livets mening i den holdning, man ind-

tager til tingene, søger man at skaffe sig en bil. .... Vi har rationaliseret vor tilværelse, ikke bare i det ydre, men ind i livets inderste kærne.« Og Valdemar Svensson (Folkepartiet, Sverige) svarer bl. a.: »Vi må undgå den indbildning, at Vesten har forudsætninger, den ikke har. Vi er åndeligt talt på vej mod en bankerot, det er sandheden. Og samfundsudviklingen fremmer den åndelige inflation. I demokratiske former skaber vi forudsætninger for diktaturet. Mennesket gøres til en stats- og samfundsfunktion. .... Vi har valgt det materielle, og det har belønnet os så rigeligt, til gengæld mistede vi vores sjæl.« Den svenske statsminister Tage Erlander: »Det må have været en fryd at være politiker så længe, man kunne tro på, at den tekniske og økonomiske udvikling indebar, at mennesket blev bedre, — vi må arbejde uden denne tyrkertro.«

Thorkil Kristensens og Valdemar Svenssons svar virker måske hårdest og mest rystende, men Tage Erlanders forekommer mig alligevel at være det væsentligste. — Vi arbejder uden tro. — Der var jo virkelig en tid, hvor man stilede efter det materielle velvære udfra en tro på, at det var en forudsætning for, at mennesket også kunne få tid og råd til at udfolde sig åndeligt. Det var målet. En moralsk-åndelig vækst måtte følge som en logisk konsekvens af den materielle udvikling. »Vi må arbejde uden denne tyrkertro,« siger Tage Erlander, og det er rigtigt. Ingen (bortset fra kommunisterne) vil i dag påstå, at en højere levestandard af sig selv fører til en højnelse af vort kulturelle liv. Få drager alligevel den materielle udvikling som sådan i tvivl; det er stadig godt, at udviklingen fører til en højnelse af levestandarden, men vi er i den alvorligste fare for, at vi forveksler middel og mål.

Hvad er det vigtigste at undervise i? Det var det spørgsmål, videnskabsmanden sluttede sit foredrag med. Jeg lader spørgsmålet gå videre, men jeg har her forsøgt at forme mit svar. Der er en sammenhæng mellem middel og mål — og det kan være skæbnesvangert at glemme, hvad der er hvad. Glemmer man det, kan den stræben, som midlet var udtryk for, videnskab, teknik, produktion, levestandard, meget let blive

målet i sig selv — og derigennem kan den blive en dødsensalvorlig fare for al egentlig menneskelighed. At lære at skelne, at gøre os målet klart er en nødvendighed for, at hr. Øst ikke har og får ret. Menneskelivet har flere dimensioner, end hr. Øst vil anerkende, også de, som han blot kaldte vores ønskedrøm og lille dårlige samvittighed. Lad mig bare bruge hans betegnelser, for det er gennem denne ønskedrøm og samvittighed, vi har mulighed for at hæve mennesket til — menneske med menneskeværdighed.

Jørgen Rostbøll.

Hermed sender vi fra »Hytten« de bedste ønsker om en glædelig jul og et godt nytår til de få kendte og de mange endnu ukendte gamle elever. Men lige hjerteligt til alle.

Anne, Henrik, Bente og *Jørgen Rostbøll.*

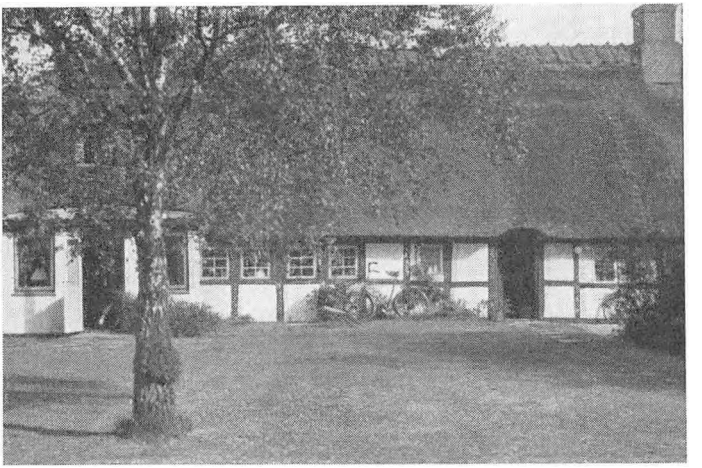

INDIVID OG PERSONLIGHED

I nogle betragtninger over Europas stilling sammenlignet med den østlige verden kommer forfatteren Arthur Koestler til det resultat, at alt i alt har vi europæere ingen grund til at have mindreværdskomplekser. Han undlader ikke at være opmærksom på Europas gamle synder og nuværende dødelige fare, men udbryder dog: »En fri sammenligning med andre kontinenter, hvad angår den måde, hvorpå Europa udholdt sin fortids prøvelser og dets bidrag til menneskenes historie, giver en ny tillid til og hengivenhed for den lille skikkelse (Europa), som rider på ryggen af den asiatiske okse.«

Som en grundlæggende forskel mellem Vest og Øst nævnes de to verdeners filosofier. Østens tænkere interesserer sig mere for tilværelsens væsen end for faktisk viden om samme. Enten man ser på Indien, Kina eller Japan, finder man en ensartet tankeretning blandt de store tænkere, som afviser enhver sanseerfaring som blændværk og illusion. De giver alle udtryk for en holdning, der foretrækker intuition fremfor sund fornuft, og symboler for en veldefineret opfattelse. Østens vismand vil realisere sig selv ved at tilintetgøre sit tænkende og følende jeg. Han vil drukne sin individualitet i det universelle.

Over for dette står den vestlige verdens tænkere, der hylder individet og den enkeltes personlighed. Vi mener, at vi realiserer os selv bedst ved fuld udfoldelse og oplæring af vore individuelle evner og muligheder og ved systematisk at opbygge vor personlighed. Hvor Østens tænkere foretrækker intuition, symbolik og tilværelsens væsen, har Vestens holdning til virkeligheden været præget af fornuft, konkret tænkning og logiske kategorier. Ingen af de to holdninger indeholder den absolutte sandhed. De burde udfylde hinanden, og på dette punkt er Vesten nået dybere og længere end Østen, mener Koestler.

Ved siden af, at højskolen vel søger at leve op til de krav, der stilles til den som en »vækkelsesskole«, kravet om, at det primære er vækkelse til åndeligt liv, har den en opgave i at være personlighedsprægende. I vort arbejde skulle vi gerne kunne hjælpe den enkelte elev i hans eller hendes bestræbelser for at »realisere sig selv«. Her taget i dette begrebs vestlige udformning, nemlig en hjælp til den enkelte til fuld selvudfoldelse og udvikling af anlæg og evner. Det personlige i mennesket må stå over det faglige. Dermed være naturligvis ikke sagt, at der ikke ligger noget personlighedsudviklende i en faglig oplæring og dygtiggørelse. Det gør der i høj grad. Vi må blot holde fast ved, at det ikke er fagidioter, vi ønsker, men det fagligt dygtige menneske, der samtidig er en personlighed. Den, der er faglig dygtig, men som ikke har andet i hovedet end sine dyr og sine penge, er et lige så afskrækkende individ som den, der er uduelig i sit erhverv, men har hovedet fuldt af en masse åndeligt vraggods, som han gavmildt deler ud til hvem som helst og når som helst. Som der stod i Højskolebladet forleden: »Lad os ikke blive så overåndelige, at vi ikke tør nævne ved navn den jord, vi træder på og lever af.«

Som før nævnt søger vi i Vesten at skabe de samfundsforhold, der giver de bedste betingelser for det enkelte menneske til at udnytte og udfolde de muligheder og evner, der er nedlagt i ham eller hende. Vi hylder individets frihed. Frihed til at tænke, tro og tale. Vor demokratiske styreform er båret af disse idealer, og her til lands er vi nået langt i retning af at realisere idealerne i praktisk udformet politik.

Hvordan er da det menneske, vi vil uddanne, og hvis personlighed vi vil udvikle og præge? Er det naturvidenskabens og biologiens menneske som et væsen, der er bestemt af arv og kår? Et individ der principielt ud i den mindste molekyle eller enhed kan forklares af biologiens og kemiens mænd, blot disse var kyndige nok? Et menneskeligt væsen, der ikke har noget behov ud over de rent materielle? Nej! Vi må tro på mennesket som andet og mere end et opretgående dyr. Skal der overhovedet være mening i at tale om personlighed i for-

bindelse med det menneskelige væsen, må vi gå ud fra, at det at være menneske er noget stort og ansvarsfuldt. Med Berggrav kan vi sige: »— den grænseoverskridende tendens er vort væsens kerne.« Når vi frem til et mål, higer vi straks mod et nyt. »Faustnaturen« fornægter sig ikke i det menneske, om hvem vi tør sige, han er en personlighed. Men vi er os også bevidst, at dette menneske må leve under en forpligtelse. Han må påtage sig ansvar. Han kan føle sig skyldig, ikke som en automat, men som et levende menneske med menneskelig værdighed. Han siger vel med Grundtvig: »menneske først«, men er vidende om, at han som menneske er forpligtet for den højestes åsyn. Han er sig bevidst som et guddommeligt eksperiment af støv og ånd.

I vor tid må vi regne med, at der er mange ting, der truer det personlige i det frit tænkende menneske. Nogle af tidens førende tænkere betegner endog vor tid som »massernes tidsalder«. Der er da i vor tid heller ikke nogen, der har magt uden, at der står en masseopinion bag dem, det være sig en partifører eller enhver anden, der når frem i forreste række. Medens dikatorer før i tiden var herskere af »Guds nåde«, så er de det i vor tid af »massernes nåde«.

Netop i en sådan tid er der behov for en personlighedsdannende undervisning. Det er nødvendigt gennem opøvning og oplæring at lære de unge at vurdere og tænke selvstændigt. »Vor oplæring må indrettes på ikke at gøre folk til eksperter i 50 forskellige emner, men på at sætte dem i stand til at bruge eksperternes viden, den skal ikke søge at give dem fakta i alle mulige spørgsmål, men meddele dem en teknik og evne til at klargøre sig problemet og en evne til at skille væsentligt og uvæsentligt fra hinanden« (Norman Angel).

Vi må dog spørge os selv, om ikke den frie og uafhængige tænkning og meningsdannelse og dermed personlighedsdannelse er en illusion for de fleste af os. Den tænke- og ytringsfrihed, vi her i den vestlige verden har tilkæmpet os, kan meget vel misbruges og dermed blive en fare for vor frihed. Moderne teknik har gennem radio og fjernsyn muliggjort, at selv de mest abnorme og infantile påstande kan spredes over et ubegrænset område. Meninger og anskuelser, der skal have

den brede befolkning bag sig, må i reglen skrues ned i et forenklet, banalt og primitivt plan.

Alf Ahlberg mener endog at kunne fastslå, at: »som regel har vi ikke en mening, fordi fakta overbeviser os om, at den er rigtig, men fordi vi nu engang har den, så forsøger vi med fakta og fornuftige grunde at overbevise os om, at den er rigtig.« Jo flere personlige interesser og ønsker og jo mere personlige sympatier og antipatier, der er med i spillet, jo vanskeligere er det for os at tage et frit og selvstændigt standpunkt.

Vi må erkende, at hele menneskehedens intellektuelle udvikling har bestået i, at ved siden af den tænkning, der er bestemt af personlige ønsker, er der vokset en tænkning frem, der uden undtagelse tager hensyn til fakta, nemlig den videnskabelige tænkning. Hele teknikkens udvikling frem til vor tid har været én stor oplæring til objektivitet. Da det lykkedes teknikken at sejre over magi og overtro, betød det faktatænkningens sejr over ønsketænkningen.

Ingen i vor tid er vel i tvivl om de fordele og fremskridt, som den menneskelige tanke har frembragt. Når vi i dag ser vældige industriforetagender og virksomheder med deres masseproduktion af både luksusprægede og livsnødvendige forbrugsvarer skyde op omkring os, så er det den menneskelige tanke og opfindsomhed, der står bag det hele. Uden videnskabsmanden, fysikeren, kemikeren og matematikerens indsats var intet skabt af det, der i dag er grundlag for Vestens civilisation og velstand. I morgen bliver det samme grundlag forudsætning for menneskeværdige levevilkår for Østens millioner af fattige og sultende mennesker. Gennem den tilegnelse af Vestens produktionsteknik, der nu er i fuld gang derude, bliver det Vestens og ikke Østens filosofi, der bliver deres fremtid. Det bliver fornuftens sejr over intuitionen og den logiske tænknings sejr over abstrakt symbolik.

Bliver der da overhovedet kaldt på personligheden og ansvarsfølelsen i mennesket i det moderne velfærds- og industrisamfund? Gøres vi ikke alle til mekaniske robotter, der kun behøver at trykke på et par knapper af og til, og hvis omsorg staten iøvrigt tager sig af?

Tværtimod! Behovet for højt kvalificeret arbejdskraft både menneskeligt og fagligt bliver stadig større. Hvad ansvarsfølelsen angår, står det nok heller ikke så dårligt til, som det undertiden påstås. At velfærdsstaten ved forsørgelse tager ansvaret fra folk, mener Lindhardt er noget barnagtigt vrøvl. Deri har han sikkert ret. Det kan jo meget vel tænkes, at mennesker, der er befriet for trykket af økonomiske bekymringer, ser, at det ene menneskes ansvar for det andet er af en alvorligere art end blot det økonomiske. Vel er der i dag flyttet meget ansvar af økonomisk art bort fra det enkelte menneske. Dog tror jeg, at menigmand i dag føler mere ansvar end for blot 100 år siden. I dag er der nemlig langt flere mennesker, som har noget at være ansvarlig over for end tidligere.

Lad os ikke være blinde for de farer, der truer det moderne menneske. Hvad vi kan vente os under »specialisternes« diktatur, kender vi kun alt for godt fra de såkaldte »fremtidsromaner«, Karin Boyes »Kalokain« m. fl. Det bør dog ikke afholde os fra at arbejde positivt, optimistisk og livsbekræftende. Hjælper vi vore elever til en udvidelse af deres hjernes aktionsradius og deres horisont, kan vi derved øge deres evne til selvstændig tænkning og stillingtagen til tidens problemer.

Ingen tør tvivle på, at en stor del af den råhed og ondskab, som vort slægtled har været vidne til, har haft dumhed, snæversynethed og uvidenhed som sin forudsætning. Jeg synes, vi har lov at regne med, at øget viden kan efterfølges af en klogskab, der betyder evne til at skelne væsentligt fra uvæsentligt og småt fra stort. Det afhænger i sidste instans af den menneskelige klogskab og det moralske standpunkt, om viden og videnskab skal føre os frem mod stadig voksende velstand og højere udvikling, eller om den får lov at føre os i fordærv. — For den enkelte kan kundskab om det, der foregår i naturen omkring ham — fra den mindste myre til mælkevejens uendelige stjerneverden — måske føre ham frem til en holdning, en personlig stillingtagen til livets og dødens problemer, der bliver dette menneskes livsholdning og ballast under sejladsen gennem tilværelsen.

Carla og *Arne Lund-Mikkelsen.*

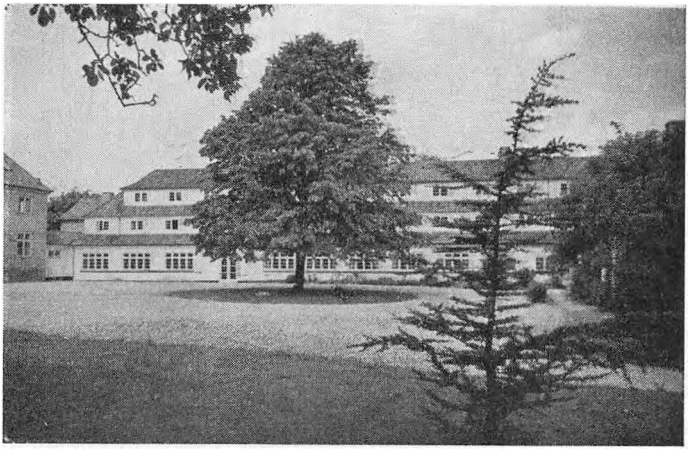

EN HILSEN

Kære Danebodelever!

Mon I ikke har oplevet nu og da at læse en bog, som har tilhørt en eller anden god ven, en bog, som denne har holdt meget af og måske arbejdet meget med? — Så kan det ske, at I finder en hel del understregninger af enkelte sætninger eller hele afsnit, som siger jer noget om, hvad denne ven har tillagt særlig betydning eller holdt meget af. Disse sætninger og afsnit vil da tale til en på en særlig måde, så man næsten kan føle det, som om man er midt i en af den slags samtaler, der fører en ud over øjeblikket og det nærværende.

Jeg har i denne tid nu og da siddet med en hel række af Danebod Højskoles årsskrifter, og jeg har følt det, som om de skiftende elevhold og medarbejdere på skolen år for år har været med til at understrege begivenheder i skolens liv til daglig og til fest. Og så er da alt dette gledet ind i øjeblikket og det nærværende og blevet en del af det, blevet en realitet, som jeg har med mig og kan glædes over — også i dagene, der kommer. Jeg kan sige det med Bjørnsons ord: »Godt mod, du hilste på fler end mig, skønt du i skyndingen så det ej.«

En hjertelig hilsen med tak til jer allesammen og ønsket om en glædelig jul.

Jeres hengivne *Anna Terkelsen.*

SOM JEG HUSKER ÅBENRÅMØDET 17. NOVEMBER 1918

Baggrunden for de spændende novemberdage 1918 var over fire års krig. Fire års helvede for omtrent 30.000 sønderjyder. Fire år i evig uro og angst for dem, der gik hjemme.

Forstå så, hvem der kan, hvordan det føltes, da alt dette på en gang hørte op, og vi igen øjnede en fremtid, vi selv fik ansvaret for at forme.

Vi kom ud på følelsernes overdrev, hvor den kolde fornuft blegner, hvor selv sorg og nød mildnes, og hjertet fyldes med glæde og taknemmelighed. Vore mænd begynder at vende hjem, grå, mødige og trætte, de, der har livet i behold, og de vågner langsomt op som efter en lang, mørk nat. De ser ikke ved første øjekast forfaldet og armoden i mark og stald og værksted, de ser kun lyset, der vælder frem, ser livet og fremtiden ligge foran sig som en lang strålende dag. Og dag for dag ser vi underet folde sig ud for vore øjne, og det fæstner sig i vort sind, så vi aldrig glemmer det. Hvad Hostrup lader lærken synge i 1866 »om vælden, der glipper, om duen, der slipper af ørnens klo, om freden, der kommer med stordåd og sang, om sol og skærsommer i Danevang«, er ved at blive virkelighed i 1918.

Jeg var bleven såret i 1916 og blev sendt hjem i 1917. Min far var endnu et eller andet sted på Vestfronten. Netop i de dage, da Als oplevede sin republikanske storhedstid, fik jeg en indkaldelsesordre til at møde i Flensborg den 11. november. Under en »audiens« hos præsident Topff præsenterede jeg ham den røde seddel og spurgte ham, hvad jeg nu skulle gøre ved den. »Geh du ruhig nach Haus zu Mutter, Kamerad,

du kommer aldrig i krig mere,« sagde han til mig. Dagen efter knaldede han pistolen i redaktøren for Sonderburger Zeitung's skrivebord og råbte: »Verboten!« Det tyske blad var ham for reaktionært. De danske blade derimod udkom ucensurerede,

Ernst Christensen og hans far.

og i et af de første blev der indbudt til et møde i Åbenrå den 17. november kl. 12.

Koste hvad det ville, så måtte jeg med der, om jeg så skulle gå til Åbenrå på mine ben. Husk, det var smått med befordringsmidler! Det sidste gummi på cyklen var forlængst slidt til laser. Biler var der ingen af. Jo, der var en i Sønderborg, landråd Schønbergs. Det var den, der blev beslaglagt og ophøjet til præsidentbil — en Opel af dem med bremserne uden-

bords. Jeg så ham køre rundt i den i Sønderborg. Nej, ville man fra sted til sted, måtte man pænt gå på sine ben.

Hvordan de nærmere omstændigheder nu var, ved jeg ikke, men man havde i hvert fald fået skrabet noget brændsel sammen, og der blev meddelt, at der gik en ekstradamper til Åbenrå i forbindelse med mødet den 17. november. Den ville optage passagerer ved fjordstationerne.

Det var mørkt, da jeg tog hjemmefra med madpose til hele dagen, og jeg mere løb end gik de 12 km til Stevningnor — for tænk, hvis jeg skulle komme for sent! Jeg nåede det og ventede 1 time! Da damperen kom, var der mange folk fra Sønderborg om bord, og flere kom til her og ved de andre anlægsbroer. Jeg kendte en del af dem af udseende, men kun få kendte mig, ung som jeg var, og borte fra Als havde jeg været siden mit 17. år. Der var ingen højrøstet tale under henrejsen, nærmest en fortrøstningsfuld eller forhåbningsfuld stemning med samtaler i smågrupper, mange var i tvivl om, at de nye magthavere ville lade os afholde et møde uden indblanding, det var ret ubegribeligt, om de havde forandret sig så meget.

Da vi lagde til i Åbenrå, var der kommet en del mennesker ned til havnen for at tage imod os. Den første bekendte, jeg mødte på gaden, var min gamle husbond *Hans Peter Hansen* fra Hjerting. Han tog mig i sin brede favn og sagde: »Så Ernst, no blywe vi dansk!« og så løb tårerne ned ad kinderne på os begge. Han kom lige fra Vælgerforeningens tillidsmandsmøde og viste mig resolutionen,[1]) de havde vedtaget. Den var bleven trykt, og han gav mig et eksemplar.

Vi kom til Folkehjem og fik plads i salen. Den var snart fyldt til trængsel, og i den store have ud mod vejen stod mand ved mand. En mærkelig forsamling — mange endnu i det grå soldatertøj, for hvem havde søndagstøj? Kun de ældre. I de hjem, hvor der var børn, var det forlængst syet om til børnene, mens far var i felten.

Vi skulle begynde mødet med en sang, »Der er et yndigt

[1]) Resolutionen findes aftrykt bagest i artiklen.

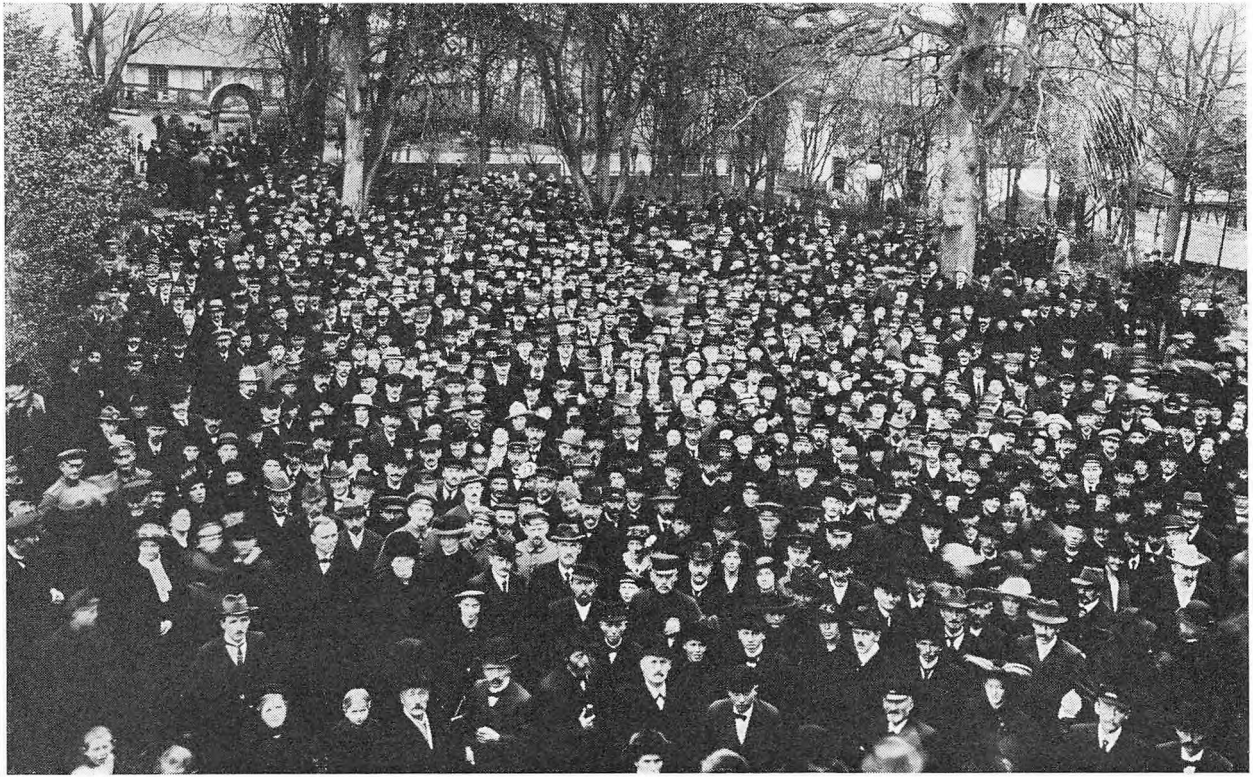

Mødet på Folkehjem den 17. november 1918.

land«, så vidt jeg husker. Og så stod vi der og skulle synge sammen igen efter over fire års tavshed. Følelserne vældede op i os, og stemmen blev rusten, og det ville slet ikke gå lige straks. Det gik lettere senere hen.

Så stod *H. P. Hanssen* på talerstolen, rank og myndig og tilsyneladende uanstrengt trods travle dage: »Der er gået halvfemte år, siden vi var samlet sidst. Mellem da og nu ligger der vældige verdensbegivenheder, som har kastet skygger over Nordslesvig og påført os trængsler som ingensinde før. Vor tanke skal i dag først dvæle ved dem, der måtte drage i felten. Henved 30.000 nordslesvigere måtte drage ud. Over 6000 af dem er blevne derude. Verdenskrigen har kostet dobbelt så mange danske livet som krigen i 1864.

Spredt ud over landene ligger nu vore faldne brødres grave. De findes i Ruslands susende nåletræsskove og vidtstrakte sumpe, langs Polens floder og i Serbiens dale, i Argonnerne og Karpaterne, i Makedonien og ved Dardanellerne, i Palæstina og Mesopotamien. Særlig tæt ligger de i Frankrig, i Vogeserne, foran Verdun og fra Champagne op over landet til Flandern. Og mange har fundet deres sidste hvilested i de store lukkede jernkasser på havets bund.

Der var mellem dem en ungdom med guldglorie om hovedet, begejstrede idealister, evnerige mænd, hvis hjerte brændte i længsel efter et arbejde i vort folks tjeneste, og tusinder af støtte, trofaste danske mænd. Vi ved, hvor ofte og hvor gerne deres tanker fandt vej herhjem. Censuren har undertrykt mange feltbreve og lemlæstet andre, og dog viser så at sige alle hidtil offentliggjorte breve derude fra, at hjemmet var lyspunktet i deres tunge, triste og farefulde tilværelse. Med hvilken kærlighed omfattede de ikke til det sidste deres nære pårørende, vort lille folkesamfund og vort minderige hjemland med alt dets ynde, dets nutidstrængsler og fremtidshåb. Vi siger: Ære være deres minde!«

Vi rejste os i dyb stilhed og blev stående, mens H. P. Hanssen fortsatte:

»Ud over landet sidder nu deres forældre, hustruer og børn, fæstemøer, slægt og venner tilbage i sorg og savn. Mangt

et sind kan ikke finde ro. Men, Gud ske lov, nu lysner det i øst. Morgenrøden er ved at bryde frem. En lysere og lykkeligere tid vil snart oprinde. Og da håber vi, at de, der er ramt hårdest, må kunne sige med Terje Vigen: Stort har jeg mistet, men stort jeg fik, og så får du ha tak da, Gud!«

Aldrig har vel en taler ramt de dybeste strenge i et folks sjæl, som det skete her — vi var alle som én fælles i sorgen, og vi blev fælles i glæden, da H. P. Hanssen derefter ridsede linjerne op, fortalte, hvorledes udviklingen havde formet sig, og oplæste den tyske udenrigsminister Dr. Solf's brev til ham, hvori det hed: »Den tyske regering står herefter på det standpunkt, at også det nordslesvigske spørgsmål i henhold til præsident Wilsons fredsprogram skal løses på grundlag af folkenes selvbestemmelsesret.« Han nævnte de store opgaver, vi stod overfor og sluttede: »I den tid vi går ind i, vil vi få lejlighed til at mindes de ord, J. P. Junggren altid brugte: Hvad du vil, at andre ikke skal gøre mod dig, skal du heller ikke gøre mod dem! Vi må i den tid, vi går ind i, føle disse ord forpligtende for os, og jeg er overbevist om, at vi vil kunne bestå denne prøve. Vi vil snart nå frem til en tid, hvor vi af fuldt hjerte vil kunne synge med Bjørnson: Alt hvad fædrene har kæmpet, mødrene har grædt, har den herre stille lempet, så vi vandt vor ret!«

Efter H. P. Hanssen talte vore to landdagsmænd, Nis Nissen og Kloppenborg Skrumsager. Disse talers indhold er fuldstændig gledet ud af min hukommelse. Derimod er der et andet indtryk, der har fæstnet sig meget stærkt i min bevidsthed. Mens Nis Nissen talte, var der kommen en flyver i fuldt krigsudstyr op på scenen. Vi stirrede på ham! Hvad ville han? Nu var det nok forbi med freden! En flot karl var han at se til — den grå skindfrakke var slået lidt til side, så det røde flonelsfoer var synligt — kasketten passende på snur, og da Nis fra Vibøge forlod talerstolen, besteg han den med værdige, faste skridt. Jo, han følte sin betydning! Og så begyndte han: »Æ kan it så godt snak rigsdansk, I vil nok tillad mæ å snak, som vi snakke hjem. Æ er medlem av det stoe soldaterråd, å da det bløw bekeend, te her skuld holdes et stort mød', kom

e myndigheder te vos å va betænkle i den anledning. Æ hævde, te e danskere lisågodt kund' hold mød, som åld ande, men æ sat mæ liggodt o min maskin å fløj te Kiel for å snak mæ Noske[1]) om e sager. — Ja, I skal nok kom derhen, hvor I vil hen, det kan I stol o!«

Som en rutineret folketaler udløste han spændingen i den store forsamling ved at sige netop de rigtige ord. Vi klappede og råbte hurra.

»I skal hjælp vos å støt vos, te den tysk militarisme aldrig komme o e bien mere. (Hør!). Nå, Noske han svar såndt, te a føl, de va bæst a fløj herop å fortol jer det. Noske han soj: E danskere ska ha lov te å hold mød, liså tombe de vil, I skal it grif ind, sjel om de finde o å hejs Dannebrog! (Op mæ e, op mæ e!).

Vi ved, at e danskere æ et role å besinde folkefærd, der it vil gøe nowe galt, å dæ ønsk skal blyv opfyldt: Di skal sjel kom te å bestem, om de vil hjem til Danmark! Æ vil foreslå, vi sønge: I alle de riger og lande.«

Det var som et brag, da vi sang den gamle kampsang. Det var, som om tonen fra de mange valgmøder i gamle dage vendte tilbage.

Da mødet var forbi, var vi som en stor familie, alle kendte alle, alle talte sammen, og overalt så man strålende smil og blanke øjne. Forventningerne var bleven tifold opfyldt, løfterne for fremtiden var mere strålende, end vi nogensinde havde turdet håbe.

Hjemrejsen fra Åbenrå var uforglemmelig. Vejret, som om morgenen havde været tåget og lidt koldt, klarede efterhånden op, og det blev det fineste novembervejr og en stille stjerneklar aften til hjemrejsen, og hvad vi ikke var bleven rystet sammen før, det blev vi nu. Jeg husker en samtale med *Chr. Hanssen,* Nørremølle, der bl. a. sagde til mig: »Å, det var da en skam, at din far ikke kunne være med.« Mens vi talte, kom *P. Grau* fra Pøl hen til os, og da han fik at vide, hvor jeg var fra, tog han mig under armen og marcherede med

[1]) Tysk forsvarsminister 1918—20.

mig op og ned på dækket, mens han begejstret gav udtryk for den udmærkede måde, det hele var ordnet på, og den store dag, vi havde oplevet.

Ja, og så sang vi — hele vejen — den ene sang efter den anden. En høj, klar pigestemme hørte man over alle andre. Jeg gjorde hendes bekendtskab 15 år senere, hun var bleven gift med højskoleforstander Vedel på Krabbesholm. Det første, vi kom til at tale om, var hjemrejsen fra Åbenrå!

Gennem Alssund så man endnu lysene glimte fra de tusind hjem. Endelig nåede vi Sønderborg. Da vi gled forbi marinekasernen, sang vi: »Kong Kristian stod ved højen mast«. Mindre kunne ikke gøre det. Da vi gled igennem den gamle bro, gav det genlyd fra byen af »Der er et yndigt land«. Folk i land, og der var slet ikke så få, der efterhånden var samlet ved kajen, må have betragtet skibet som et eventyrskib. Vi blev ved med at gentage »Vort gamle Danmark skal bestå« mange, mange gange. Folk på land blev betaget af stemningen om bord og sang med. Det var et betagende øjeblik, da tonerne fra land og skib smeltede sammen.

Da jeg endelig nåede hjem — til fods de 15 km fra Sønderborg — det var ud på natten, måtte jeg til at fortælle for dem derhjemme. De græd af glæde.

Da vi endelig brød op og skulle til ro, udbrød mor: »Men hvor har du da gjort af den brune taske!« Det var den, jeg havde mellemmaden med i.

»Å,« sagde jeg, »hvor kan du da tro, at jeg har haft tid at tænke på den smule taske!«

Ernst Christensen,
Asserballe.

VÆLGERFORENINGENS RESOLUTION:

1. Vi ønsker det nordslesvigske spørgsmål løst på den måde, at Nordslesvig betragtes som en helhed, hvis befolkning ved at stemme ja eller nej tilkendegiver om den vil genforenes med Danmark.
2. Nordslesvig er den del af hertugdømmet Slesvig, der ligger nord for en linje, som går fra sydpynten af Als ind ad Flensborg fjord til Kobbermøllebugten, op langs Krusådalen, sønder om Frøslev således, at Padborg bliver grænsestation, og derpå følger skellet mellem Slogs og Kær herred, Skelbækken og tilsidst Sønderåen og Vidåen til dens

bøjning mod nord, hvorfra den går lige til Vesterhavet, og videre ud om nordpynten af Sild.

3. Stemmeret har alle over 20 år gamle mænd og kvinder,
   a. som er fødte og har hjemme i Nordslesvig,
   b. eller som har boet i Nordslesvig i mindst 10 år,
   c. eller er født i Nordslesvig, men udviste heraf af de hidtilværende magthavere.
4. Stemmeret udøves skriftligt under former, som sikrer hver enkelts frie viljesytring. De hidtilværende myndigheder må ikke øve indflydelse på afstemningen.
5. Vi betragter det som en selvfølge, at tilstødende distrikter i Mellemslesvig, som rejser kravet, har ret til ved en særskilt afstemning at tilkendegive, om de ønsker at komme tilbage til Danmark.

(Artiklen har været offentliggjort i »Sønderjysk Månedsskrift« nr. 2 1960 og genoptrykkes med tilladelse herfra.)

FRA HERREGÅRD TIL HØJSKOLE

Ved vort efterårsmøde den 25. september holdt overlærer *Jens Lampe*, Åbenrå, der er født og opvokset i Fynshav, et foredrag om »Øvelgønne«. Foredraget bygger bl. a. på Terkelsens artikel i årsskriftet 1929, men da de senere elevhold ikke kender denne artikel, og da overlærer Lampe har fundet en del hidtil ukendt arkivstof frem, har vi bedt om tilladelse til at aftrykke foredraget her.

G. R.

I 40-året for genforeningen er det på sin plads, at vi mindes en af genforeningens gode gaver til denne landsdel, nemlig den højskole, som syv af egnens gode mænd gjorde forarbejdet til i 1919 ved at købe gården Øvelgønne. Ganske vist kom folkehøjskolen allerede til Sønderjylland i 1844, men *Rødding* højskole, som var verdens første, måtte som bekendt flytte til Askov, da preusserne kom i 1864. I dette efterår var det 40 år, siden *Danebod Højskole* begyndte sin gerning her på Als. Før den tid hed stedet altså Øvelgønne og var en mindre herregård. Her måtte de omboende fæstere, kådnere og bolsmænd i et par århundreder gøre hovarbejde fra tidlig morgen til sen aften. Og herremandens hånd var tung. Forslidte, krumryggede og stive blev bønderne, ofte også modløse og bitre, uden sans for meget andet end det daglige brød.

Men i 1920 blev Øvelgønne til Danebod. Her kan nu de gamle hovbønders efterkommere sammen med landsmænd fra det øvrige land under frie former — gennem foredrag, sang og undervisning og ved et kammeratligt samliv få en

hjælp til at finde sig selv, få hjælp til at få øjet opladt for alt det gode, sande og skønne her i livet, udvikles til at blive frie, selvstændige og virksomme i de hjem, de skal stifte, og det samfund, de skal leve i.

Hvad betyder Øvelgønne?

Navnet Øvelgønne (Übelgünt, Æffengynt, Evelgunde) er plattysk, et af de få tyske stednavne, som har sneget sig ind i Sønderjylland. Der findes over tyve gårde og godser af samme navn i Holsten og længere sydpå. Ordet menes at være en plattysk udtale af »übel gönnen«, d. v. s. at unde én det dårligt. Det mærkelige navn skal være fremkommet ved, at den avlsgård, som lå længst borte fra hovedgården, var mindst eftertragtet og ganske naturligt kom i »ilde gunst«. For så vidt passer navnets symbolik godt, for de skiftende ejere og forpagtere havde ikke megen forståelse for, hvad der tjente deres undersåtter bedst. Endnu så sent som i 1820 sendte Øvelgønnes hovpligtige småfolk en skrivelse til hertugen af Augustenborg og bad om fritagelse for nogle af deres forpligtelser, »for de fleste af os er meget fattige«, skriver de. Mange her omkring Fynshav blev da også så kede af hoveriet, at de i stedet for søgte deres udkomme til søs. — Men for at blive ved symbolikken: Danebod betyder som bekendt Danmarks bod, d. v. s. den, der bøder på Danmark eller gør Danmark gavn. Og det tør vel med rette kunne siges om denne højskole, at den har virket som et åndeligt Danevirke.

En gridsk hertug.

Øvelgønnes historie begynder på de store godssamlingers tid. Da den fangne Christian II (1513—23) var blevet overført til Kalundborg slot, lod Christian III (1534—59) Sønderborg slot restaurere, idet slottet skulle tjene som bolig for hans dronning Dorothea, når hun blev enke. Blandt deres børn var den senere kong Frederik II og hertug Hans, kaldet *Hans den Yngre,* som blev stamfader til Christian IX og dermed til vort nuværende kongehus. Efter Christian III's død blev enkedronning Dorotheas besiddelser på Als efter lange forhand-

linger overdraget til den yngste søn, den nævnte Hans den Yngre. Han var en energisk og foretagsom, men gridsk og hensynsløs herskernatur. I sine to ægteskaber blev han fader til 23 børn, så der skulle meget jordegods samles, for at alle børnene kunne få en standsmæssig arv. Ville de selvejende bønder på Als ikke sælge jord til ham, brugte han sine egne metoder, undertiden endda tvang. Bønderne blev fæstere under hans gårde og måtte forpligte sig til hoveriarbejde eller store afgifter. Efter en lang og sejg kamp kom han i besiddelse af ialt 16 større herregårde, hvoraf de 10 lå i Sønder herred på Als. Der var på den tid høje priser på korn, og han blev i løbet af en årrække stenrig. Men det blev på bekostning af mange små ejendomme, hvis ejere før havde været frie og selvstændige. Lå der landsbyer i vejen, blev de simpelthen sløjfet. Hertugen fik billig arbejdskraft til at drive jorden, køre gødning, hugge i skovene, rense agrene for sten, rydde ny jord og fremskaffe sten og tømmer til de flotte nye avlsgårde, som efterhånden rejstes på Als.

Rumohrsgård.

En af disse var Rumohrsgård i Ketting sogn. Den blev overtaget af Hans den Yngre i september 1600 og fik navn efter dens sidste adelige ejer, skønt denne ikke havde ejet den i særlig lang tid. Disse Rumohrer, som var indvandret fra Holsten, var fra gammel tid kendt som hårde bondeplagere. Før havde gården heddet Søby eller Søbo og været sæde for de indfødte adelsslægter Fikkesen og Brejde, hvori Ditlef Rumohr var indgiftet. Øvelgønne synes allerede dengang at have været avlsgård under Rumohrsgård. Hans den Yngre indførte stordrift på Als og inddrog stadig ny bondejord under ladegårdene. Allerede få år efter overtagelsen klagede hertugens bønder til kongen og gjorde rede for, hvorledes »han tilholder sig de jorder og ejendomme, som de har i brug og fæste, og som ligger under riget, og han ganske fratager en del af bønderne deres arv og eje, som de have tidligere konger af Danmarks brev på, idet han dog for et syns skyld lader gå dom derom af hans egne tilforordnede fogeder«.

Da Hans døde i 1622, tildeltes Rumohrsgård sønnen Hans Adolf og efter dennes død 1624 broderen Alexander. 1667 gik Sønderborg amt, efter den sønderborgske linies konkurs, over til kongen. Dette medførte ikke nogen ændring for bønderne, men sikrede dem imod en yderligere forværrelse af stillingen. Rumohrsgård blev overladt som pant til amtmanden i Haderslev, der igen overdrog godset for 38.500 rdlr. til hertug *Ernst Günther* af Augustenborg, Hans den Yngres sønnesøn og stamfader til de senere augustenborgske hertuger.

Rumohrsgård og Øvelgønne forblev så i hertugernes eje sammen med andre store gårde på Als, indtil de efter hertug Christian Augusts deltagelse i oprøret 1848 og hans senere landsskadelige virksomhed blev afstået til den danske stat ved den såkaldte cessionsakt af 30. december 1852. Hertugen fik en rimelig sum for sine mange gårde, der ved en beslutning af 3. marts 1853 indlemmedes i Sønderborg amt.

Fremmede forpagtere.

Øvelgønne blev allerede i Hans den Yngres tid drevet som en mejerigård. En forpagter eller bestyrer skulle drive gården med det specielle formål at producere så meget mælk, smør og ost som muligt. Der blev derfor lagt vægt på store græsmarker og rigelig høavl, mens kornavlen spillede en mindre rolle. På mejeribrugets område var hollænderne dengang læremestre, deraf navnet »hollænderi« om en mejerigård. Men det nye kom dengang til os over Holsten. En af de første forpagtere på Øvelgønne var da også en holstener. Han hed *Tiel Volquartsen,* men kaldtes også Tiel Gartner, og det kunne tyde på, at han også interesserede sig for frugtavl og grønsagsdyrkning, noget som var nyt på egnen. De fleste af de følgende forpagtere var fra Sønderjylland. Fra 1843—61 var forpagtningen overdraget til en englænder *John Fowler,* som hertugen af Augustenborg var kommet i forbindelse med under en rejse til England, hvor han ville studere hesteopdræt og travsport. Fowler var de første år ansat som stutmester og træner. Han giftede sig med en pige fra Augustenborg, en datter af en af hertugens kammertjenere. I Fowlers forpagt-

ningstid ophørte hoveriet fuldstændig, takket være den danske regerings indsats. Men nu blev driften af Øvelgønne betydeligt dyrere. Selv om årene 1847—57 i materiel henseende var gode tider med stigende korn- og smørpriser og en række gode høstår, kunne Fowler ikke få det til at gå rundt. Han kunne ikke overholde sine forpagtningsforpligtelser og kom i restance med afgiften. Staten, som jo i 1852 var blevet ejer af Øvelgønne, overlod så i 1859 forpagtningen til Valdemar Causse fra Selsø ved Roskilde imod en årlig pagt af 1200 rdlr. Der hørte da 100 td. land til ejendommen. Besætningen var 17 køer, 2 kvier, 4 kalve, 3 vallakker, 4 får og 3 lam. Causse opgav dog forpagtningen allerede i 1862, hvorefter der holdtes offentlig auktion på gæstgivergården i Augustenborg over Øvelgønne.

Den rige høker fra Katryd.

Den højestbydende blev høker Hans Peter Laue fra Katryd. Han fik Øvelgønne og den tilhørende færgegård for 38.000 rdlr. Med købet fulgte bevilling til at drive brændevinsbrænderi, høkeri og kroholderi samt retten til at male det korn, der brugtes i brænderiet. (Der var nemlig dengang mølletvang, d. v. s. det var retsligt fastlagt, hvor enhver gård skulle lade male.) H. P. Laue var fra Tandslet sogn. Han havde giftet sig med en velhavende pige fra Kegnæs og var derved blevet en holden mand. Kort efter overtagelsen flyttede han høkeriet og beværtningen fra færgegården op til Øvelgønne. Af sten fra den nedbrudte færgegård byggede han en ny stor fløj på Øvelgønne med køreport som fangarm ud mod vejen. Laue indsatte sin broder som forvalter af landbruget. På grund af uheldige spekulationer og modgang blev Laue forfalden til drik. I 1884 gik han konkurs. To år efter døde broderen af tyfus. I forvejen var hans hustru, alle hans børn, en svigerdatter og et barnebarn gået bort. Det slog Laue helt ud, og på sine gamle dage måtte han tjene til opholdet som omvandrende bissekræmmer. Hans Peter Laue døde i 1890 i Elstrup kro, 74 år gl., og ligger begravet på Egen kirkegårds fattigbegravelse.

Ved konkursen kom Øvelgønne i hænderne på den tyske

overlærer R. Schmidt fra realskolen i Sønderborg. Han var nemlig en af de største kreditorer. Øvelgønne var da på 55 ha, men Schmidt købte en gård i Padholm og lagde til, så den kom op på 150 tdr. land. Schmidt var foretagsom og indrettede en moderne kostald til 75 køer. Skønt han drev gården ved en forvalter og selv blev boende i Sønderborg, blev han som jordejer i Notmark sogn et par gange medlem af sognerådet, valgt af de få tysksindede, der var på egnen. Da han døde, beholdt enken gården og indsatte en søn som forpagter. Han havde imdlertid ikke megen sans for landbrug, hvorfor fru Schmidt besluttede at udstykke noget af jorden. Ved tre store auktioner fik en snes købere fra omegnen jord fra Øvelgønne. I 1904 købte Chr. Matthiesen, Tandslet, stamparcellen på 25 ha for 49.000 mark, og den 1. juli 1919 solgte Matthiesen Øvelgønne for 90.000 kr. til syv mænd fra Als, der agtede at omdanne den til en dansk højskole.

Mens mange af forpagterne boede nede på færgegården, hvor der som nævnt var høkeri og kro, var stuehuset på Øvelgønne i mange år udlejet til forskellige tjenestemænd, både skovfogeder, toldkontrollører og skoleholdere.

Tolden ved Fynshav.

Blandt de første toldere, der boede på Øvelgønne, var *Christian Volquart Risbrigh*. Han var født 1755 i København som søn af kommandør i flåden Volquard R. og Christiane Sophie f. Andreassen. Han gik som ung ind i marinen og gjorde som søofficer tjeneste i Algier, Ostindien og Vestindien. En årrække gjorde han også tjeneste i den engelske marine. Da englænderne i 1801 viste sig i vore farvande, meldte han sig til tjeneste og blev løjtnant på blokskibet »Jylland«, hvor han kæmpede tappert den 2. april. Senere udnævntes han til kaptajn, kom i engelsk fangenskab, men vendte hjem til Danmark igen i 1811. Få år efter udnævntes han til toldkontrollør (som det dengang hed) i Fynshav. Han døde 1827 og ligger begravet på Notmark kirkegård. Enken flyttede til en svoger i Svendborg, Frederik Chr. Risbrigh, som også havde deltaget som søofficer i 1801, nemlig som chef på blokskibet

»Vagrien«. Risbrigh i Fynshav havde i England været i fangenskab med en skipper fra Fynshav, Peter Jensen. De var begge dekoreret med medaljer for tapperhed under Skærtorsdagsslaget.

Fra 1827—37 boede toldkontrollør *Joseph Martin Ronacher* på Øvelgønne. Han kom fra Kost ved Sandbjerg i Sottrup sogn, men havde iøvrigt haft et omtumlet liv. Han var født i 1771 i Zinnsheim ved Mannheim, havde som ung været franciskanermunk, men stak af fra klosteret og måtte rømme til Danmark. Her blev han hvervet som soldat og gjorde først tjeneste i Rensborg, siden blev han underofficer og forflyttedes til Kronprinsens regiment i København, hvor han giftede sig. Han døde i Fynshav 1837. — Sønnen *Johan Joseph Martin Ronacher* afløste ham. Han var under treårskrigen 1848—50 leder af folkebevæbningen for Als Sønderherred (den tids hjemmeværn) og havde kommandoen over 2 bataillioner på ca. 2000 mand, de $^2/_3$ bevæbnet med geværer og $^1/_3$ med lanser. Desuden var der en kavalleriafdeling på 150 mand. Ronacher forfremmedes til kaptajn og blev i 1849 Ridder af Danebrog. Efter Ronachers død i 1853 udnævntes *Peter Winther Linnemann* som kontrollør. Han havde før gjort tjeneste på Falster og i Slagelse, men blev allerede i 1859 afløst af *Frederik Chr. Nielsen,* der i 1862 flyttede ned i den nybyggede kontrollørbolig ved stranden.

Den gamle skole på Øvelgønne.

Børnene i Notmarkskov gik tidligere i skole i Notmark, men da vejen var lang, lejede man omkring 1800 en skrædder, Claus Petersen, som skoleholder for børnene til 10-årsalderen. Han underviste i et værelse på Øvelgønne for 14 rdlr. årlig og $1^1/_2$ favn ellebrænde. Ikke destomindre holdt han ud til sin død i 1850. Efterfølgeren var færgemandens kone, *Magdalene Christensen,* en datter af Ronacher. Hun havde gået i skole i København og talte derfor et pænt rigsdansk, og det var kvalifikation nok. I 1852 fik man dog antaget en seminarist, uddannet i Lyngby. Han hed *Martin Mikkelsen* og var fra Emmerlev i Tønder amt. Under sin deltagelse i treårs-

krigen var han blevet såret og havde fået venstre hånd amputeret. I 1855 flyttede han til Odense og afløstes af en angelbo, *Jacob Paulsen,* dimitteret fra Skårup seminarium 1856; men han flyttede til Kjær allerede i 1862. Samme år byggedes en rigtig skole. Den står endnu og bærer stadig navnet Øvelgønne. Den fornødne jord var allerede reserveret fra Øvelgønne i 1849 på foranledning af biskoppen over Als og Ærø stift, Jørgen Hansen, der, inden han blev bisp, havde været sognepræst i Notmark sogn og som sådan formand for skolekommissionen. Skolen blev bygget på en ager, der kaldtes Herredam og kostede 1800 rdlr. Som den første faste lærer ved skolen ansattes en alsinger, *Peter Petersen* fra Kettingskov. Han havde været elev på Rødding højskole og senere taget lærereksamen på Tønder Statsseminarium. Skolens officielle indvielse fandt sted den 17. februar 1863 af sognepræsten Holger Fangel. I 1867 flyttede lærer Petersen til Tandselle og afløstes af *Hans Peter Chr. Uhlenberg* fra Kegnæs, dimitteret fra Jellinge seminarium 1860. Da den nuværende skole blev bygget i 1913—14, solgtes den gamle til en privatmand.

Færgestedet.

De augustenborgske hertuger besøgte jævnligt deres familie i København og de adelige på Fyn og Sjælland, i hvert fald i årene inden de nationale modsætninger kom til at spille nogen rolle. Det var derfor ganske naturligt, at de oprettede et færgested ved Fynshav, efter at de var kommet i besiddelse af Øvelgønne, hvis jorder gik helt ned til stranden. Afstanden mellem Fynshav og Bøjden på Fyn er kun 5,8 sømil eller knap 11 km. Her har man allerede i oldtiden padlet sig over i de hjemmelavede eger og senere i både af samme type som dem, der fandtes ved Hjortspring og Nydam. Om et egentligt færgested i Notmark sogn hører vi første gang i en indberetning 1690 til den danske konge fra sognepræsten i Notmark Frederik Crucow, der da klager over, at hans præstegård ligger »på et besværligt sted ved en landevej og alfarvej, hvor der vandrer alskens omløbere, landstrygere og tiggere, så jeg må give pension stor nok, og mit sogn er ikkun lidet. Desforuden bor

jeg ved *færgestedet.*« Hvor dette færgested lå, vides ikke, men det har nok ligget i den kongelige del af Als, altså i Nørherred. I 1711 nævnes nemlig »Peder Tagesens landing ved Fynshav, og da »Fynshav« blot var den datidige betegnelse for Lillebælt, er der intet i vejen for, at man må have lov til at formode, at stedet har været identisk med det nuværende Taksensand, hvor der i 1905 byggedes et 32 m højt fyrtårn. Først i 1750 foreligger der sikre skriftlige efterretninger om færgestedets beliggenhed og om en regelmæssig, organiseret overfart, nemlig ved Notmarkskov strand, nu kaldet Fynshav, hvor vejen fra Notmark—Øvelgønne går ned til stranden. Det var hertug Frederik Christian den Ældre, som den 1. maj 1750 udstedte bevilling til færgefart, ølbryggeri, brænderi og krohold til en Peter Iversen fra Vibøge. Med privilegiet fulgte pligten til at herberge og beværte passagerer, som benyttede færgeforbindelsen til Bøjden. I kontrakten stod der udtrykkelig, at der skulle serveres gode og sunde spise- og drikkevarer til rimelige priser. Overfarten foregik i jagter og kostede om vinteren, d. v. s. fra mikkelsdag til påske, 4 mark, om sommeren betaltes der noget mindre. Man kunne fra Fynshav blive befordret i dagvogn til Sønderborg. Peter Iversen fik overladt forpagtningen i arvefæste, men selve færgefarten dreves af et interessentskab bestående af et skiftende antal kådnere og håndværkere i Notmarkskov, oftest 6. De fleste af dem havde været til søs i en årrække, hvilket der var tradition for der på egnen.

Hertugen anlagde i 1792 en stenvase eller mole af store kampesten, hvorpå der var anbragt en rullebro af solide egeplanker. Denne færgebro var så bred, at hertugen med sin vogn kunne køre ud på færgen. Allerede i 1801 var færgerne blevet benyttet til transport af soldater, artilleri og furage til hæren, og i de følgende år og især under krigen med England 1807—14 blev den jævnligt benyttet til militære transporter. I 1809 sendte søværnet admiral Løvenørn til Fynshav for at undersøge mulighederne af at udbygge havnen. Efter anlæggelsen af den store, brede hovedlandevej fra Nyborg til Bøjden i årene 1811—28 tog trafikken over Lillebælt til, og nu blev generalpostdirektionen også stærkt interesseret i ru-

ten. De sendte i 1832 kaptajnløjtnant Leth til Fynshav og Fjordmose i Nørreskoven for på stedet at foretage opmålinger og undersøgelser. Leth sendte en betænkning vedlagt et projekt for anlæggelse af en havn, men da udgifterne ville blive for store — man var endnu ikke kommet over statsbankerotten — blev planen henlagt. Imens var det oprindelige færgeleje blevet ubrugeligt på grund af store sandaflejringer på begge sider af stenmolen, og en ny mole, lidt sydligere, anlagdes. Blandt de mange berømtheder, der vides at have benyttet færgen, er flensborgeren professor *Chr. Paulsen,* som i sin dagbog for 9. oktober 1820 beskriver en overfart fra Bøjden til Fynshav. Også hans nationale modstander, *Uwe Jens Lornsen,* som rejste den slesvig-holstenske sag og senere fremsatte det program, der blev bevægelsens, benyttede færgen, mens han var ansat ved det tyske kancelli i København. Men den mest berømte passager har vel nok været *H. C. Andersen,* der i sine erindringer priser Als og kalder den »en af de smukkeste øer i Østersøen«.

I årene mellem de slesvigske krige aftog trafikken stærkt, særlig efter at der i Mommark var oprettet en forbindelse til Søby på Ærø i 1845. I nogle år var færgefarten ligefrem indstillet, men blev så frigivet igen den 1. maj 1860. De to stenmoler ved stranden strækker endnu deres arme ud i Lillebælt og minder om det gamle færgested.

Jens Lampe.

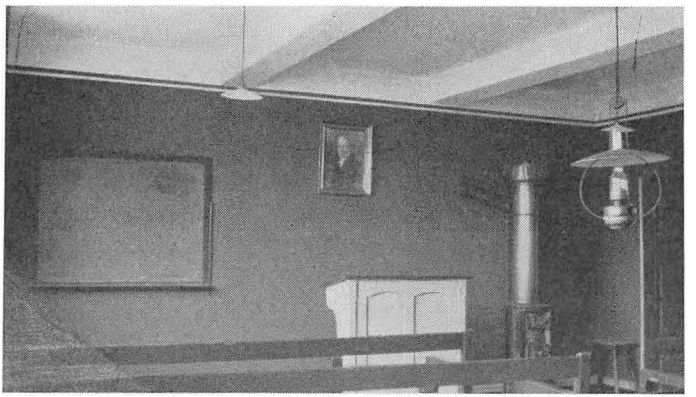

Den gamle foredragssal på Danebod (o. 1923).
Inventaret var købt på den tyske marinestation i Sønderborg.

EN OVERSIGT

Kære gamle elever og venner.

Naar Gunner Rasmussen beder mig om at sende en hilsen til aarsskriftet, gør jeg det med glæde. Egentlig ville jeg have fortalt lidt om en studietur i Vesttyskland, Frankrig, Belgien m. m. til forskellige samarbejdsorganisationer i Europa. Men tiden er løbet fra mig, saa jeg ikke er færdig. Dog skal jeg give et lille rids af enkelte ting.

Europaraadet er en slags forslagsgivende forsamling af vestlige lande i Europa. Forsamlingen har ingen direkte myndighed, den kan kun henstille til de enkelte lande at gennemføre de og de forslag. Netop fordi forsamlingen kun kan komme med henstillinger, kan forsamlingen tage spørgsmaal op til drøftelse, som man ved, der ikke er enighed om; derfor kan det have sin store betydning, at de enkelte landes indstillinger brydes i en demokratisk forsamling, maaske dette kan bane vej for en bedre forstaaelse landene imellem. Mange ting er løst efter henstilling fra Europaraadet.

Den næste institution, vi besøgte, var OEEC, en afdeling under Nato, der skal tage sig af det økonomiske samarbejde inden for Natolandene. Enhver kan efterhaanden indse, at militært samarbejde ikke kan lade sig gøre, dersom de samme lande fører handelskrig med hinanden. Gennem lang tid har handelskrig været begyndelsen til vaabenkrig.

OEEC er ikke paa samme maade som Europaraadet en diskussionsklub. OEEC kan, naar man opnaar enighed i raadet, vedtage beslutninger, som forpligter de enkelte lande, og faar derved større magt. Men forsamlingens arbejdsomraader indskrænkes saa ogsaa til de omraader, hvorom der kan blive enighed.

Man kan maaske sige, at Europaraadet gennem sine forhandlinger delvis udskiller de ting, som OEEC kan behandle, og hvad man foreløbig maa lade ligge.

Det, man maa bemærke, er, at for Europaraadet og OEEC er det de enkelte lande, som til sidst gennem regeringerne maa tage stilling til de enkelte spørgsmaal.

Kommer vi derimod til de to næste institutioner, er forholdene helt anderledes: Kul- og staalunionen (samarbejde om kul- og staalproduktionen mellem Vesttyskland, Frankrig, Italien, Holland, Belgien og Luxemborg). Ved indgaaelsen af dette samarbejde har de enkelte lande afgivet en del af deres selvbestemmelsesret paa disse omraader til et udvalg (regering om man vil). Udvalget kan angaaende kul- og staalproduktionen vedtage beslutninger, som de enkelte landes regeringer saa maa tage til efterretning. Altsaa en slags overregering.

Kul- og staalunionen har sit begrænsede omraade, men da disse produkter er af meget stor økonomisk betydning, har unionen en særdeles stor indflydelse paa medlemslandenes politiske og sociale udvikling. Ved knopskydning ser man ogsaa unionen udvide sit indflydelsesomraade mere og mere.

Kommer vi saa til »de seks«, »Fællesmarkedet«, ser man straks, at forbilledet er Kul- og staalunionen. Ogsaa her er der en slags »overregering«, der vedtager beslutninger, hvorefter de enkelte lande maa rette sig.

I modsætning til Kul- og staalunionen, der har begrænsede arbejdsomraader, er Fællesmarkedet (»de seks«) altomfattende, og traktaten er affattet saadan, at et land kan indmelde sig i Fællesmarkedet, men ikke udmelde sig, med mindre alle andre medlemslande godkender udmeldelsen.

Det typiske for Fællesmarkedet er, at man gennem fælles udenrigs-, handels- og socialpolitik vil dreje udviklingen hen mod en stor *fællesstat*.

Det er denne udvikling, der mere end noget andet gør mig betænkelig ved Danmarks tilslutning til Fællesmarkedet.

Glædelig jul og godt nytaar.

Familien *Slipsager*,
Sønderborg.

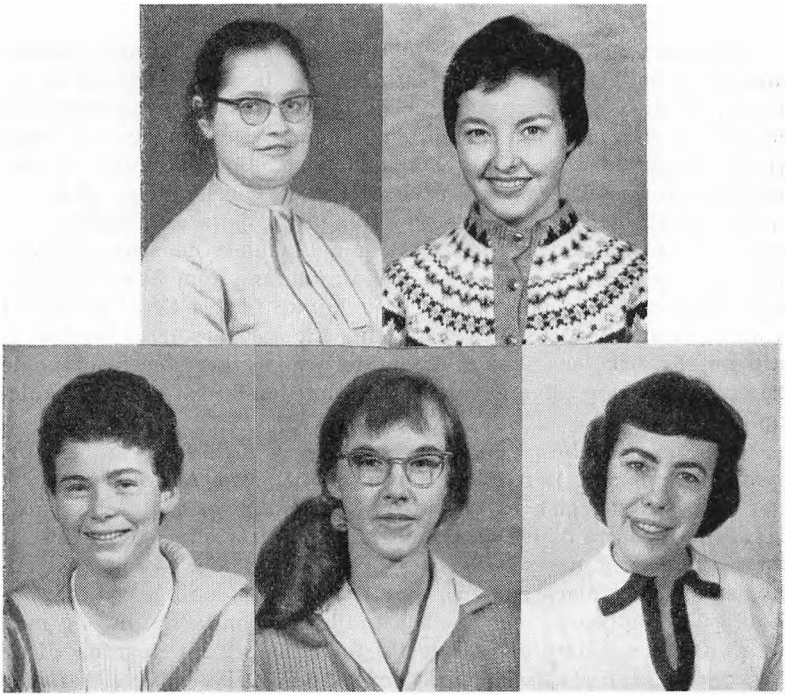

AMERIKANERE PÅ HØJSKOLE

Omhyggelige læsere af årsskriftet vil have bemærket, at elevfortegnelsen de sidste 3 vintre har omfattet elever fra USA. Det er ikke tilfældigheder, der står bag dette, men et meget målbevidst arbejde for at sprede oplysning om højskolen og sætte unge amerikanere i stand til med godt resultat at tage på højskole herovre. Arbejdet gøres af en institution, der hedder »Scandinavian Seminar«. Bag institutionen står en mand, der hedder Aage Rosendal Nielsen. Han har tidligere været højskolelærer, men under ophold på amerikanske kollegier efter krigen slog det ham, at et samarbejde mellem unge amerikanere og de danske højskoler kunne være frugtbart for begge parter. Efter nogle års eksperimenterende arbejde havde Rosendal Nielsen fundet formen, hvorunder det kunne gøres, og fra 1953 udvidedes arbejdsområdet til også at omfatte højskoler i de andre nordiske lande. I de sidste år er der endvidere kommet enkelte elever fra andre lande end USA, f. eks. Australien og Polen.

Gennem foredrag, tryksager og plakater på amerikanske universiteter og kollegier opfordrer »seminaret« de studerende til at tilbringe et år i Skandinavien for derigennem at lære en fremmed kultur, et fremmed folk grundigt at kende. Der melder sig langt flere ansøgere, end seminaret i sidste omgang godkender, så sorteringen er ganske skarp. Universiteternes anerkendelse af et sådant ophold, der kun i mindre omfang kan tjene rent faglige studier, ses af den omstændighed, at mange af dem nedsætter de studerendes studietid »hjemme« i samme omfang som Skandinavienopholdet, altså i regelen et år. Man kunne fristes til at ønske, at vore egne universiteter havde vist lige så stor forståelse for betydningen af højskolens arbejde, da undervisningsministeren for nogle år siden foreslog, at »filosofikum« kunne erstattes af et højskoleophold.

Når eleven er blevet optaget, begynder sprogundervisningen pr. grammofonplader. Den fortsætter på skibet over Atlanterhavet, og der arbejdes energisk på så hurtigt som muligt at sætte eleverne i stand til at forstå dansk, idet man fuldstændig rigtigt går ud fra, at en kultur kun åbner sig for folk, som forstår dens sprog. Ved ankomsten til Danmark er der — midt i august — en uges samlet ophold på en højskole, igen med grundig sprogundervisning og med samfundslære, litteratur og kunsthistorie. Så sendes eleverne til de forskellige nordiske lande hver for sig ud i private hjem, hvor de i en måned deltager i en almindelig families liv. Så samles de »danske« deltagere til en uges kursus på en ny højskole, hvorefter der er en måneds ophold i et andet privat hjem. Så vidt muligt optages den unge amerikaner på denne måde både i et byhjem og et landhjem, beliggende på hver sin side Storebælt. Efter afslutningen af det andet familieophold samles deltagerne til kursus på en tredie højskole, og når det er afsluttet, er de godt rustet til et 5 eller 6 måneders højskoleophold.

Vi er gang på gang blevet imponeret over, *hvor* meget amerikanerne kunne klare allerede ved ankomsten i november. På samme måde har vi beundret den måde, hvorpå de glider ind i kammeratskabet. Den amerikanske form er jo mere ligefrem end vor, og det betyder i dette tilfælde, at eleverne meget hurtigt finder sig til rette på skolen. At de også er med til at præge skolelivet i, hvad vi vil kalde »rigtig retning«, siger lidt om ledelsens evne til at vælge de rette blandt ansøgerne.

I juleferien samles alle deltagerne til et kursus i Norge. Her diskuteres oplevelserne med kammeraterne og med lederne af seminaret, og den enkelte deltager får således også et indtryk af andre skoler og andre nordiske lande.

Så går turen tilbage til de sidste måneders højskoleophold, og

det er rart at mærke, at eleverne synes, de kommer »hjem« til skolen efter nytår. Når vinterskolerne har afsluttet deres undervisning, samles eleverne til et sidste kursus og samvær på en højskole, før de hver for sig rejser hjem til USA.

Omfanget af Scandinavian Seminars arbejde de senere år vil fremgå af følgende oversigt over antallet af elever:

	56-57	57-58	58-59	59-60	60-61
Finland				2	2
Norge	6	7	12	10	19
Sverige	10	15	23	15	29
Danmark	31	31	36	45	51
Ialt	47	53	71	72	101

Der spørges ofte, om der ikke er tale om udveksling, som man kender det fra andre områder. Det er der ikke. Forbindelsen er til en vis grad »ensidig«, men også kun til en vis grad. Dels er de amerikanske elever et inspirerende islæt i elevflokken, dels tør man formode, at de efter hjemkomsten vil være særdeles gode ambassadører for de nordiske lande. En kendsgerning er det i hvert fald, at en væsentlig del af de sidste års store hold er kommet på personlig anbefaling fra kammerater, som havde været elever på Scandinavian Seminar.

Den økonomiske side af sagen har hidtil måttet klares helt og holdent af den enkelte elev. Flere af »vore« elever har måttet låne pengene til opholdet. Andre har taget arbejde i en række ferier for at tjene det nødvendige beløb. I dette efterår har man fra Scandinavian Seminars side oprettet et støttefond for at kunne hjælpe ansøgere — bl. a. fra udviklingslandene — hvis økonomiske vanskeligheder ville være uoverkommelige på privat basis.

Der ligger en glødende tro på den nordiske højskole bag Scandinavian Seminars arbejde, men der ligger også et dygtigt organisationsarbejde. Der *er* langt fra USA's universiteter til nordiske folkehøjskoler! *Både* geografisk o*g* kulturelt!

Der er fra højskolernes side grund til stor glæde over det arbejde, Scandinavian Seminar allerede har præsteret, og der synes at være berettiget lyssyn bag ledelsens planer om udvidelse af dette på samme tid folkelige og mellemfolkelige arbejde. Lykke til!

G. R.

P. S. Skulle der blandt årsskriftets læsere være folk, der kunne tænke sig at være værtsfamilie for en af Scandinavian Seminars elever, vil Danebod meget gerne formidle en forbindelse, eller man kan henvende sig direkte til seminarets kontor: Slotsherrensvej 21, Vanløse, med henvisning til denne artikel.

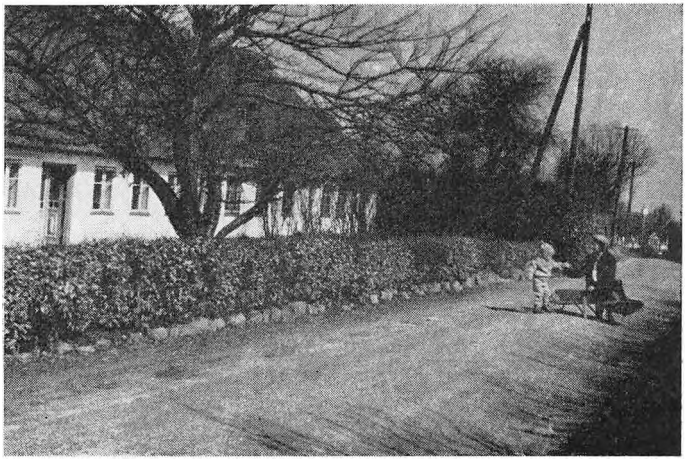

Hytten — lærer- og gartnerbolig.

DAGBOG

Kære allesammen!

November måned betyder først og fremmest et nyt elevhold, men aldrig så snart er holdet startet, før årsskriftet begynder at melde sig som en dårlig samvittighed. Så kan man godt af og til misunde de skoler, som har deres årsskrift færdig udarbejdet, inden vinterskolen begynder, men også kun af og til. Her hører arbejdet med årsskriftet med til november og december måneds arbejde, og når de sidste sendinger går til trykkeriet, ånder vi alle lettet op og går med ekstra stor fryd i gang med juleforberedelserne.

Således også sidste år. Der står i min dagbog kun: »Dekorationer og julestads« inden julemødet den 18. december.

Ved julemødet talte provst Alshauge om Frederik Grundtvig, en søn af N. F. S. Grundtvig. Efter kaffebordet læste Jørgen Rostbøll en scene af sin bror Eriks bog »Lyset«.

Ved vores egen juleafslutning fremsagde Inge et afsnit af »Bogen om Ruth«, Niels Christian og Bent opførte »Laserne«, andre af eleverne opførte »Flipperne«. Efter kaffebordet læste Gunner Barnedåben fra »Spændingens Land« og fru Terkelsen fortalte »Nissen og Spækhøkeren«. Børnene fik for første gang lov til at være oppe til kaffe. Arne var noget overlegen over for »Nissen og Spækhøkeren«, for »den kendte han da godt«. Da han lå i sin seng, og jeg sagde godnat til ham, udbrød han: »Nissen og Spækhøkeren var nu alligevel god — og så var det så fint med lysene!«

Familien Rostbøll.

Eleverne rejste hjem, og vi holdt jul og juleferie herhjemme.

Den 4. januar kom eleverne igen, og den 5. om aftenen havde vi, som altid hellig tre kongers aften, besøg af udklædte folk, som går fra dør til dør og synger.

Det var det dejligste forårsagtige vejr i dagene efter juleferien. Den 7. januar udnyttede vi det til en eftermiddagstur til Blommeskobbel, og den 9. tog vi chancen for også at få turen til Sydslesvig i godt vejr. Det lykkedes også — selv om vejret herhjemme var

Fra Halvkredsvolden.

Der skrives stil om Sydslesvigturen!

koldt og blæsende, endda med en enkelt snebyge, havde eleverne klaret turen fint uden at fryse.

Den 23. skulle vi have haft en rejsefilm fra Italien, men dagen før fik vi afbud fra foredragsholderen. Vi fik så trods det korte varsel lov til at låne den Danfoss-film, som kort forinden havde haft premiere. Det var en meget smuk film, og den gav på en overskuelig og fornøjelig måde udtryk for, *hvor* imponerende en organisation, der ligger bag et moderne verdensforetagende. Det var ganske morsomt den aften at bemærke en række nye ansigter blandt mødedeltagerne. Det var Danfoss-arbejdernes familier, som her benyttede lejligheden til at se den arbejdsplads, der nu på Nord-Als beskæftiger ca. 5000 mennesker.

Den 26. var karlene og enkelte piger til møde i Asserballe, hvor lærer Vandkær Thomsen, Ødis, indledte en diskussion om ungdommen af i dag. Imedens var pigerne på Vollerup Husholdningsskole til film om gulve og udnyttelse af de forskellige gulvmaterialer samt vedligeholdelsen af de forskellige typer. Bagefter inviterede frøken Hansen på et meget fint kaffebord.

I slutningen af måneden var vi med næsten alle eleverne til filmen »Anne Franks Dagbog«. Den gjorde et meget stærkt indtryk på dem af os, som ikke var så filmsvante, selv om jeg syntes, at stykket virkede endnu stærkere som skuespil. Jeg er heller ikke helt sikker på, at de, der er vant til wild west- og cowboyfilmene, helt kunne gøre sig klart, at denne film var virkelighed.

Den 30.—31. januar tog vi imod 50 deltagere i et weekend kursus arrangeret af Andelsudvalget og med Povl Brøndsted, tidligere

Vi nåede at få skiene i brug.

lærer ved Viborg gymnastikhøjskole, som leder. Det var en slags Danmarkspremiere på et arbejde for at gøre nutidens unge interesserede og aktive i andelsbevægelsen, og det forløb så godt, at der senere er afholdt en lang række lignende kursus landet over. Der var indbudt talere fra alle egne af landet. — Blandt dem, der deltog i hele mødet, skal nævnes slagteridirektør Arentsen, Struer, hvis foredrag og diskussionsindlæg deltagerne var meget optaget af.

Et par dage senere var eleverne inviteret til Asserballe på besøg hos Chr. Ernst og Ernst Christensen. Om aftenen var vejene spejlglatte. Ernst hentede en bilfuld hernede, alle de øvrige tog turen frem og tilbage til fods. Det var den sikreste befordring.

En af de allerbedste aftener, vi havde i vinterens løb, var afstemningsfesten på Løjtland. Vi havde egentlig fået en indbydelse til Løjt Kirkeby til grundlovsfest et halvt år tidligere, men havde dengang med beklagelse måttet sige nej tak, da vi havde disponeret over dagen. Der blev da truffet en foreløbig aftale om afstemningsdagen. Da den egentlige indbydelse kom, lød den på aftensmad i hjemmene og møde i forsamlingshuset om aftenen.

Vi startede ved 13-tiden, beså Gråsten Slotskirke og mindemuren for oberst Paludan-Müller og var i Løjt Kirkeby ved 15-tiden. Her fik vi først forevist kirken og blev derefter fordelt i kvartererne, hvor de fleste vist endog nåede at få eftermiddagskaffe.

Ved mødet i forsamlingshuset om aftenen var der stuvende fuldt hus. Alle huller blev efterhånden fyldt op med bænke og stole, og stemningen var rigtig dejlig hos de 300 deltagere. Vi stod for en

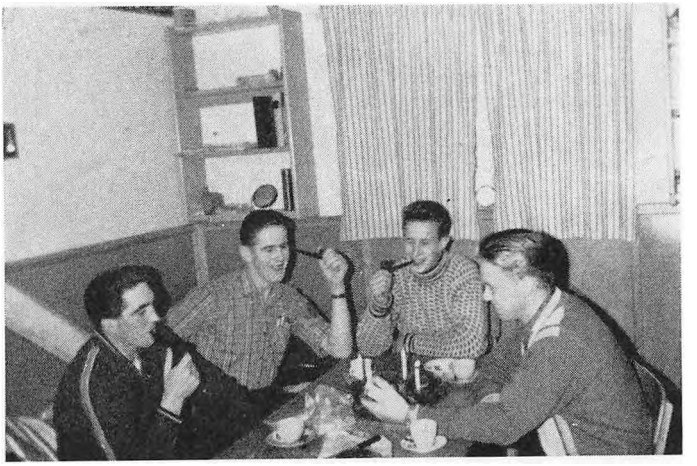

Hygge!

del af aftenens program, idet Gunner talte, sangkoret sang, og særholdet i dramatik opførte »Ærgrelse på vandring«. Men det, der gjorde aftenen til en oplevelse for os fra Danebod, var, at en del af de ældre folk fra egnen fortalte oplevelser fra tiden omkring afstemningen for 40 år siden og gjorde det på en sådan måde, at eleverne for en aften levede med i begivenhederne. Der var til festen genoptrykt nogle af de sange, der havde drillet tyskerne og sat mod i danskerne før 1920.

Den følgende weekend blev med ret kort varsel rejse-søndag, men da vi havde reserveret os filmen »Farvel, Mr. Chips«, spillede vi den for de resterende elever og enkelte gæster. Efter kaffebordet rykkede vi sammen om kaminen, og Karin og Inger fra Skive Seminarium sang forskellige småsange og ledede kanons, et par elever fortalte historier, og Gunner »sang« lidt.

Fastelavnen nærmede sig, og som sædvanlig skulle eleverne skaffe penge til musik og en del andre udgifter, der er forbundet med fastelavnsfesten. Hver gang holdet selv skulle træffe en afgørelse, var der vild uenighed. Således også denne gang. Bølgerne gik meget højt, før man blev enige om at lave en pakkefest. Forslaget blev diskuteret og kasseret — vist flere gange — men pludselig var det besluttet. Og da det endelig var kommet så vidt, skal det siges, at de ikke var smålige. Der indkom over 500 kr., langt ud over, hvad de behøvede, så nu blev vanskeligheden: Hvad skulle de resterende penge bruges til?

Efter pakkefest og kaffebord læste lærerne forskellige småting, Gunner gengav P. Sørensen Fugholm, og vi syntes, at vi havde haft

Pakkeauktionens hovednummer udbydes.

en hyggelig aften, men nogle af eleverne havde svært ved at få holdt op og komme i seng.

Komedieprøverne blev vanskeliggjort ved, at skuespillerne på skift fik en voldsom forkølelse, men det lykkedes os dog at få dem alle på benene til generalprøven for byens børn lørdag den 27.

Søndagens festligheder begyndte med middag kl. 18 for de gæster, der kom langvejs fra. Så opførtes »Du kan ikke tage det med dig« — med stor succes! I år var foredragssalen omskabt til det

Tyrolerhytten udleverer øl, pølser m. m. (fastelavn).

»Du kan ikke tage det med dig.«

dejligste Tyrolerlandskab. Holm, vores gartner og altmuligmand, havde i mange dage haft et lille malerhold, der arbejdede på livet løs med kæmpemalerier bredt ud på gymnastiksalsgulvet. Træer fra vinterens fældning i den store have genopstod som bjergfyr og -birk. Det blev en ualmindelig dejlig plet, hvor man kunne nyde varme pølser, øl, sodavand m. m. i skæret af kulørte lamper.

Den næste dag var der ingen, der nænnede at pille det ned —

»Bedstefar« og andre optrædende i fastelavnskomedien.

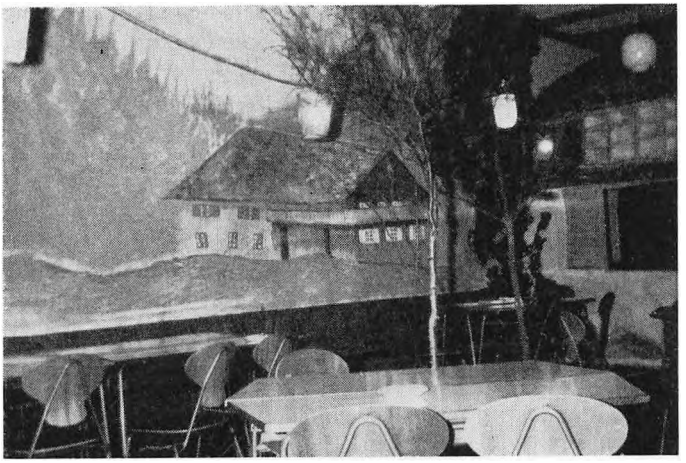

Tyrolerlandskab i foredragssalen (fastelavn).

så vi besluttede at drikke aftenkaffen derinde for endnu en gang at nyde synet af bjergene. For en gangs skyld var der intet program for aftenen, så vi hyggede os med alsinger-viser, kattekongetale og præmieuddeling. Programmet mandag eftermiddag er det derimod umuligt at lave om på, så da slog alle omegnens børn som sædvanlig katten af tønden og legede i salen, indtil eleverne selv tog fat på deres tøndeslagning.

Fastelavnen faldt så sent i år, at vi var inde i marts måned, før vi helt var kommet over festlighederne. Og snart var vi inde i nye. Den 11. var vi på tur til J. F.-fabrikken og til Dybbøl skanser, var inde at se Ruges keramikfabrik og sluttede på Idrætshøjskolen, hvor vi spiste vor medbragte mad. Efter at eleverne havde fået forevist skolen, læste lærerne Branners »Søskende«, hvorpå vi hyggede os ved kaffebordene.

Næste dag fortsatte vi bekendtskabet ude hos os, d. v. s. vi mødtes ved Danfoss og beså virksomheden. Efter aftensmaden herhjemme opførte vore elever »Du kan ikke tage det med dig«. Kaffebordet i den store spisestue var et kapitel for sig. Vi fik ved hjælp af skolebordene dækket til 199, så var der også fyldt.

Til dansen i gymnastiksalen bagefter medbragte Idrætshøjskolen et orkester på 6—7 medlemmer, vi selv havde et bestående af harmonika og trompet, og af og til afløste pladespilleren.

Et par aftener midt i måneden hyggede vi os i Alsingerstuen, og en aften var eleverne på et vellykket aftenbesøg hos pastor Boysen, Asserballe, der var gæstelærer på hele vinterskolen.

Da vi var ved at have for få dage i marts måned, slog vi for-

ældredag og slutningsmøde sammen, således at forældrene om eftermiddagen overværede foredrag, gymnastikopvisning og udstilling af håndarbejder.

Efter aftensmaden holdt vi det egentlige slutningsmøde, hvor eleverne endnu engang spillede »Du kan ikke tage det med dig«, og pastor Schrøder, Varnæs, holdt foredrag. Enkelte forældre blev her til næste formiddag.

Umiddelbart efter middag kørte Rostbølls, Hanne, fru Terkelsen og jeg til Århus for at overvære premieren på Erik Rostbølls skuespil »Besøgstid«. Jeg skulle først og fremmest til konfirmation hos min bror, men nåede heldigvis at få teateraftenen først.

Så var der 2 dage til afrejsen til Holland. Der blev nok at gøre med at få købt ind og pakket.

Den 23. startede vi lidt før kl. 8 om morgenen og var i Weener ved den hollandske grænse ved 18,30 tiden. Næste dag gik turen over Groningen til Leeuwarden. Her traf vi hr. Dijkstra, den hollandske lektor, som var på kursus her i august 1959. Han kørte med os et par timers tid, for at vi kunne få lejlighed til at snakke lidt sammen.

I Sct. Anna Parochie så vi en hollandsk gård. Efter vores mening var den for påvirket af dansk landbrug. Det viste sig, at manden talte flydende dansk, da han havde været på et længere besøg heroppe og bagefter havde haft 4—5 danske karle. Det virkede ikke så fremmedartet, som de gårde, vi tidligere har set. Gården lagde stor vægt på avl af kartofler til export, og karlene var meget optaget af lager- og spirerummene.

Ret tilfældigt kom vi til at se et vældig interessant museum, kan man vel kalde det. Det var et planetarium indrettet 1770 i byen Franeker af en »hosekræmmer«, som havde astronomi som hobby. Han havde indrettet loftet i stuen som himmelhvælvingen, og ved hjælp af større og mindre tandhjul oppe under taget gik måne og planeter deres gang over loftet i stuen. Der var et vældigt system af lodder, der skulle trækkes op for at holde værket i gang, nogle en gang om dagen, andre med måneders eller års mellemrum. Det fungerer stadig meget præcist til trods for, at en stor del er skåret i træ.

Den 30 km lange dæmning over Zeudersøen virker altid imponerende. Vi standsede midtvejs ved mindesmærket for ingeniør Lely, der forestod udførelsen, og eleverne fik lejlighed til at tage nogle gode billeder.

Næste dag stod der Rijksmuseum, kanaltur og Tropemuseum på programmet. På kanalturen hørte vi en ting, vi ikke tidligere har hørt. I krigens sidste år tog man alt, hvad der kunne brændes fra jødernes forladte huse og brugte det som brændsel, således at der

Dæmningen over Zeudersøen.

kun var en ruin tilbage. På en aftentur så vi også Anne Franks hus, der nu er ved at blive indrettet til museum.

Lørdag tog vi til Alsmeer for at se blomsterauktionen. Det viste sig, at lørdag var knap så stor auktionsdag som de andre, men alligevel var det et imponerende syn.

Også i år var vi en tur på flyvepladsen og havde svært ved at løsrive os.

I Heemstede så vi en gammel pumpestation, indrettet som museum. Her fik vi tydeligere end nogen sinde tidligere anskueliggjort, *hvor* afhængigt Holland er af sine diger. På et stort modelanlæg så man vandet gennembryde digerne, og man så, hvor stor en del af Holland, der i så fald ville blive oversvømmet. 60 pct. af Hollands befolkning bor i de områder, der ville blive sat under vand ved almindelig daglig vandstand, og vi så, hvordan forholdene ved springflod ville være endnu uhyggeligere. Samtidig var det anført, hvor de største naturkatastrofer havde fundet sted, og hvornår de forskellige inddæmningsarbejder var udført. Det var en vældig god indledning til vort besøg, senere på dagen, på de inddæmmede arealer, polderne, i Zeudersøen.

For os, der nu kommer til disse egne hvert år, er det måske ekstra imponerende at se disse gigantiske landvindingsarbejder, idet vi kan bedømme, hvor stærkt de skrider frem fra år til år. Når tørlægningen er afsluttet, vil der være indvundet 201.000 ha, svarende til 10 pct. af Hollands opdyrkede areal. Vi besøgte to poldere af næsten samme størrelse. Diget, der omslutter den største af dem, er godt 90 km langt. På den mindste af polderne beløber

de anlagte veje sig til 480 km. Intet under at hollænderne betragter disse arbejder som en national opgave.

Vi overnattede på et vandrehjem i Arnhem, hvor vi havde befundet os svært godt det forrige år, og hvor vi også i år blev modtaget med stor venlighed. Når man skal bo på vandrehjem, lærer man hurtigt at værdsætte, at »herbergsforældrene« både har orden i tingene og forstår at omgås unge mennesker.

Søndag morgen kørte vi fra Arnhem ud til Oesterbeck, hvor vi så krigergravene fra den sidste krig, og derfra gik turen til grænsen og videre til Bremen uden stop. Det var en meget lang tur, men efter en halv times pause tog vi videre til Harburg lige uden for Hamburg. Her ligger et katastrofehospital, der ejes af Røde Kors. Til daglig udnyttes det som vandrehjem. Det var lige passende i størrelse til, at vi kunne fylde det, så vi havde det helt for os selv og kunne hygge os i stuerne om aftenen.

Mandag gik vi formiddagstur i Hagenbeck, Hamburgs zoologiske have.

Krusaa var et hav af flag. Det var dog ikke til ære for os, men i anledning af dronning Ingrids fødselsdag. Det så så hjemligt og festligt ud, at eleverne rent spontant slog over i fædrelandssange.

Næste dag var »almindelig« skoledag, dog ikke med fuldt timetal. Om aftenen havde fru Terkelsen en afsluttende sangtime. Efter kaffen viste Knud Erik en række fine farvelysbilleder fra Island. Til slut takkede Bent på holdets vegne for den forløbne vinter og overrakte os et meget smukt tinbæger.

Tre af elevpigerne blev her for at hjælpe til ved et stort CF-kursus, som skulle starte allerede 1. april. Det var større, end vi egentlig bryder os om at have det, men det blev et meget vellykket kursus. Efter at det havde været aftalt i lang tid, var det blevet aflyst af CF-kolonnen, men i sidste øjeblik blev det alligevel muligt at gennemføre det, og måske var denne forhistorie medvirkende til, at stemningen fra første færd var meget fin hos Thisted-CF'erne.

Vi holdt en lille pause, men gik i gang igen den 20., med dobbeltdrift endda. Aurehøj Gymnasium, Gentofte, kom her på lejrskole med 2 gymnasieklasser, og samme aften husede vi et hjemmeværnskursus.

Aurehøj har hidtil haft sin egen lejrskole i Nordsjælland, og det var første gang, lærerne var ude i nye omgivelser. Lejrskolen faldt imidlertid meget hurtigt til, og vi havde indtryk af, at såvel lærere som elever nød turene her i omegnen og hyggede sig, når de kom hjem til skolen. Samtlige kirker på Als blev studeret af lærerne, og vi måtte af og til med skam bekende, at vi ikke havde set den kirke, de kom hjem og fortalte om. Eleverne besøgte både kirker og gårde og undersøgte de forskellige terrænformer på Als.

Texas og Als samarbejder godt.

Et par aftener dansede de Lancier. De havde selv bedt om at måtte lære den hjemme på skolen, og de kunne den faktisk alle. Vi dansede i spisestuen, da gymnastiksalen var nyferniseret, så det var lidt af en kryds og tværs at få kvadrillerne anbragt, så at de fire piller ikke ødelagde det hele, men med lidt god vilje og en del behændighed gik det. Engang hørte indøvelsen af Lancier med til fastelavnsforberedelserne her på skolen. Der er nu en egen charme ved at danse denne dans, så det er vist forkert, at jeg gav fortabt, fordi det mislykkedes en vinter.

Midt i lejrskoletiden var vi til Danebodmøde i Varde. Fru Terkelsen, Anna Andersen, Gunner og jeg kørte herfra, og Rostbøll kom fra Århus, hvor familien holdt ferie. Rostbøll holdt foredrag, Gunner fortalte om de sidste måneders begivenheder på skolen og talte efter kaffebordet lidt om raceproblemerne i Sydafrika, som netop i de dage var forsidestof i aviserne.

Den 3. maj tog vi imod vores lille sommerhold. Vi var om muligt endnu mere spændte på holdet end tidligere, men allerede om aftenen var vi enige om, at pigerne så vældig godt ud. Og det havde jo også sine fordele ikke at være så mange. Således fejrede vi 4. maj aftenen i Alsingerstuen, efter at vi havde brændt frihedsbål i Kalvevænget. Vi har jo for det meste haft bålet i gården og lys i vinduerne til gården. I år tændte vi lys i vinduerne udadtil, altså gymnastiksal og stengang og i Alsingerstuen. Det var også vældig kønt og festligt.

I Alsingerstuen fortalte fru Terkelsen lidt om selve Alsingerstuen og om skolen og Alsingerstuen under besættelsen.

Et danskhold.

Næste aften læste Gunner »Niels Ebbesen« ved kaminen i den store spisestue.

Den 9. havde vi åbningsmøde med Karl Otto Meyer, den nyvalgte formand for Sydslesvigsk Vælgerforening.

Så var vi kommet godt i gang. Dagene gik støt med skolearbejde, aftenerne med hobby, film, eller anden form for hygge. I alle pauser sang og spillede pigerne. Vi har aldrig haft så mange elever, der kunne spille som på dette sommerhold. Det havde vi meget glæde af.

En lørdag aften efter film, kaffebord m. m., da vi troede, at vi skulle i seng, kom eleverne og spurgte, om de måtte gå i Almsted Lyng. Vi gik, vel vidende, at det var for tidligt på året til at høre nattergale, men vejret var vidunderligt, og der var som altid dejligt i mosen, selv om det var næsten mørk nat.

Den 20. maj havde vi Mågeøtur i strålende sol. Et par af eleverne svømmede tilbage fra øen. De begyndte meget tidligt med at gå i vandet i år, men vandet nåede aldrig at blive så varmt, at de kunne ligge og pjaske i timevis som forrige sommer.

Den følgende weekend havde vi udrejse. Her var kun 7 elever hjemme. Lørdag aften blev 3 inviteret med karlene på ungdomsforeningens pølsetur, de havde hjulpet i roerne hele eftermiddagen. De 4 hjemmeværende ærgrede sig noget over, at de ikke havde været med.

De gik — lidt triste — en aftentur, mødte fru Terkelsen i bil og kom »på tommeltot« til Fjordmose, så de blev ikke helt snydt.

Vi fejrede kongeparrets sølvbryllup ved at tage på Vesterhavstur. Vi startede hjemmefra i varmt og dejligt vejr. Da vi kørte fra

Aldrig har der været så meget spøgeri på Danebod som sommeren 1960!

Kruså, styrtregnede det. Det var næsten tørvejr, men blæsende og koldt i Rudbøl, og dog dejligt. Ved Rømø så vi rigtig Vesterhavet med skumtoppe, halvdelen af eleverne og Aase hoppede i, og de fortrød det ikke.

Da vi kom hjem, dansede vi folkedans. Vi havde indbudt de karle, der er vant til at komme her, til at komme til folkedanseaftenerne.

Den sidste søndag i maj havde vi, traditionen tro, »Ungdomsdag«. Det er ungdomsorganisationerne i Sønderborg amt, der indbyder, og i år indledtes programmet af et vældig godt foredrag af forfatteren Palle Lauring. Derefter opførte Asserballe-amatørerne »Den politiske Kandestøber« i haven, og om aftenen var der en radiotransmitteret rundbordssamtale om ungdommens idealer.

Den 1. juni fejrede skovfoged Nielsen 40 års jubilæum ved en vældig fest i skovfogedboligen. Skovfogeden hyldedes fra alle sider i sange og taler.

Pinselørdag holdt vi timer til kl. 11. Så drog de allerfleste af. Vi fejrede pinsedag på Fyn. 2. pinsedag tog vi pølsetur til stranden syd

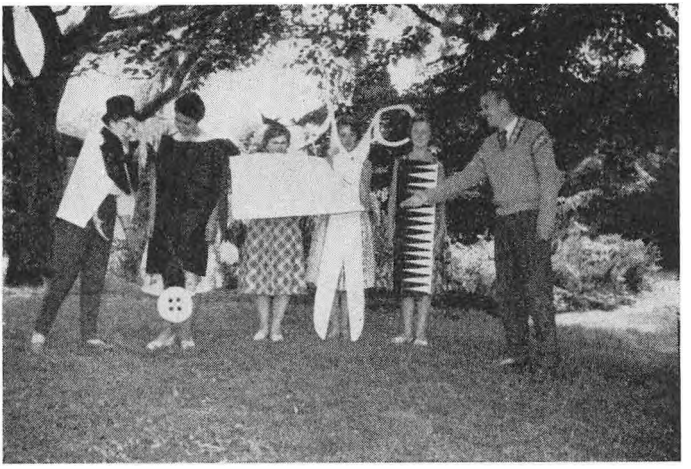

»Flipperne«.

for Oleskobbel, og tirsdag eftermiddag tog vi igen fat på arbejdet.

Den 11. juni fik vi et lille besøg af Vinding husmandsskole. De var på vej hjem fra Sydslesvig. Vi fejrede aftenen med folkedans, de hørte lidt af Danebods historie, og næste morgen drog de videre.

Fra midten af juni til midten af juli ser kalenderen temmelig sort ud, jeg har indtryk af, at det gik slag i slag. Forrige år havde vi de jydske landboforeningers husmoderstævne, et møde vi stadig mindes med glæde. I år holdt De sønderjydske Husmandsforeningers Husholdningsafdeling deres husmoderdag hernede. Det var dog kun et en-dagsmøde, begyndende med andagt i Asserballe kirke kl. 14. Derefter kaffebord og foredrag her på skolen. Fru Jytte Engberg, Båring Højskole, holdt foredrag, Gunner fortalte om skolen, og alle deltagerne gik en tur i hus og have. Om aftenen underholdt skuespillerinde fru Ellen Reenberg Dich, Århus, med recitation og sang, fru Tscherning Hansen, Sønderborg, akkompagnerede.

Den 15. kom Sørup danske kvindeforening til middag, og næste dag aflagde Bække aftenhøjskole besøg.

Samme dag kom Hanne Petri og Kanny Sambleben med deres lille pige Michala. De blev her 3—4 uger og glædede os tit og ofte med deres spil.

Elevmødet var nu ved at være temmelig nær. Først den 17. begyndte vi på prøver til skuespillet, så de næste 14 dage øvede vi hver eller hveranden aften.

Den 21. og 23. regnede vi med besøg af et par ungdomsforeninger. I den anledning havde vi indøvet en lille H. C. Andersen afdeling, som vi havde megen glæde af sommeren igennem.

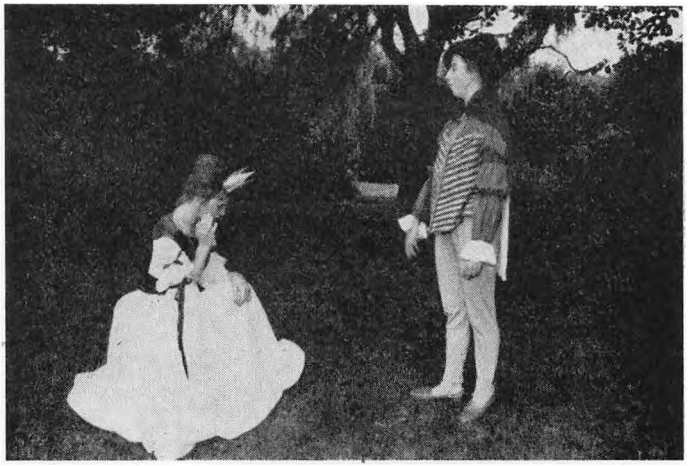

Slutningsscene af »Svinedrengen«.

Ungdomsforeningerne meldte afbud i sidste øjeblik, men vi indbød venner og bekendte til Sct. Hansaften, og for dem opførte vi vores H. C. Andersen optrin nede i den store have. Efter en times dans i gymnastiksalen tændte vi bål — igen i Kalvevænget, for endelig til sidst at drikke kaffe.

Elevmødet, sommerens store begivenhed, holdt vi den 2.—3. juli. Det vil Peter Bonde som elevforeningens formand fortælle om.

Næppe var vi kommet over elevmødestrabadserne, før vi skulle samle os om vel det mest spændende foretagende i sommerens løb. Vi havde sagt ja til at modtage et dansk-amerikansk stævne fra den 7.—12. juli. Det skulle kun være på ca. 25 deltagere, så vi kunne nok huse dem, men hvordan ville det føles at have kursus sideløbende med sommerskolen. Vi havde efterhånden en fornemmelse af, at det mest var ældre mennesker, der skulle komme. Eleverne var indkvarteret på ny fløj, så deltagerne skulle bo på gamle fløj. Den er jo ikke helt amerikansk i stilen. Ville disse halv- eller helamerikanere kunne finde sig til rette her. Og hvor meget ville eleverne føle sig generet af, at vi skulle tage os af andre end dem.

Det gik langt over forventning. Til trods for, at gennemsnitsalderen lå endnu højere, end vi havde tænkt os, gik det let med at tilpasse sig forholdene her; i alt fald mærkede vi ikke til vanskeligheder af nogen art.

Programmet for stævnet var: 1—2 foredrag om dagen, en kortere eller lidt længere tur — og en Sydslesvigtur den sidste dag.

Aftenprogrammerne var overladt os. En aften spillede vi »Dunungen«, vores elevmødekomedie, en aften havde vi arrangeret Al-

Rostbølls præ-hold (seminarieforberedelse).

singeraften med Lars Mortensens spillemandsorkester; bagefter dansede vi, gamle og unge. Eleverne havde inviteret deres venner. De ældre faldt fra efterhånden, men elever og gæster fortsatte et stykke tid for sig selv.

En aften gav Hanne og Kanny en lille koncert. Som omtalt spillede de af og til for os, undertiden ganske uformelt i dagligstuen, undertiden — som til elevmødet og nu til amerikanerstævnet — lidt mere med præg af koncert. Og ligegyldigt under hvilken form det var, nød vi det i allerhøjeste grad.

Endnu en aften, som amerikanerne var glade for, var den aften vi underholdt med vort H. C. Andersen program. Heldigvis var vejret så godt, at vi kunne tage det i den store have. Eleverne fremsagde: Sneglen og Rosenhækken, Flipperne, Thepotten og Svinedrengen. Specielt den sidste gjorde sig langt bedre ude end inde.

Den sidste aften havde vi stævnedeltagerne til kaffe i stuerne, og der var ingen ende på deres begejstring for eleverne i almindelighed og deres H. C. Andersen-optrin i særdeleshed. »Vi vil aldrig kunne se en rosenhæk uden at tænke på den yndige unge pige«, — »vi vil ikke kunne læse Thepotten uden at se den søde unge pige« — og »Flipperne«, og så fremdeles lød det.

Da deltagerne rejste, fik vi 50 kr. af en af amerikanerne til »en aften til eleverne«. Det blev til en hyggeaften i Alsingerstuen med alle mulige henkogte frugter: ananas, ferskener, blommer, mandariner m. m. Af en anden af deltagerne fik vi 100 kr. til »et eller andet til skolen«. Vi har for disse penge købt en række dejlige bøger til skolens bibliotek.

Midt i juli blev alle elever og lærere inviteret til Jørgen Petersen, Hestehave, for at spise kirsebær. Fru Rigmor Petersen, elev fra 1936, spillede med i »Dunungen« og brugte en masse tid, dels med at lære en stor rolle, dels med prøver hernede aften efter aften. Hvordan egentlig indbydelsen til kirsebærturen kom i stand, ved jeg ikke, men det blev til kirsebær, stort kaffebord, ild ved udendørs kamin og meget andet godt.

Den 16. juli havde vi en meget vellykket elevunderholdning med småsketch, klaversolo, blokfløjte og klaver, 2 blokfløjter, lærerne blev prøvet som »kvikke hoveder«, og Anna N. sang grønlandske sange.

Efter at have luret længe på Sydslesvigtur, besluttede vi at tage af sted den 20. Lige siden elevmødet havde vejret været ustabilt. Herhjemme kom der også mange voldsomme byger, men regnen ødelagde ikke noget af turen. De kom først hjem kl. 19,30, så det blev sen middag.

Da eleverne var meget trætte, udsatte vi hobbyaftenen til næste aften. Det blev til gengæld en vældig aften. Fru Terkelsen havde været i København i pinsen. Ferien blev benyttet til at studere stoftryk, og fru Terkelsen kom hjem vældig oplagt til at gå i gang. Pigerne var ikke sene. De arbejdede på højtryk i de næste dage, og mange fik lavet nederdele, forklæder eller bluser.

Den 22. blev vi vækket ved morgensang uden for vinduerne. Da der var mange meget fine stemmer blandt eleverne, var det en ualmindelig fin morgensang. Herfra gik de over til posthuset og sang for Nikoline Olsen, som har fødselsdag sammen med Gunner og Aase. Om eftermiddagen var der tur til Sønderborg Slot, Dybbøl og Juhls boligmontering. Imedens havde vi fødselsdagsfremmede herhjemme, Aase repræsenterede fødselsdagsbørnene. Om aftenen var eleverne i stuerne til en portion is, efter at de havde haft cacao-aften. En del af pigerne kom direkte fra en badetur, så det var godt, at vi havde ild i kaminen.

Søndag formiddag blev en rigtig hyggelig arbejdsformiddag. Overalt i huset arbejdedes der med presning, syning, vævning og stoftryk. Vejret var endelig en dag godt, og en del flyttede udenfor med arbejdet efter middag. Anna og Hanne gav kaffe til hele flokken i krogen ved tårnet.

Et par aftener efter var alle eleverne inviteret til Asserballe til Anne Ernst Christensen, og den 28. havde vi privat afslutning. Denne aften tog vi officielt afsked med Elna og Arne Holm Petersen. Holm er begyndt at læse på Den frie Lærerskole i Ollerup. I stedet for Holms har vi fået Bent Sørensen som gartner. Hans kone Inga er os en stor hjælp i køkkenet.

Helt imod sædvane holdt vi slutningsmøde den allersidste aften.

Sommerholdets pressefotografer.

Det var vist kommet som et ønske fra eleverne, idet nogle af dem på den måde kunne blive hentet af deres forældre og derved komme let fra pakning og transport. Udstillingen i år var ualmindelig køn og afvekslende. Undertiden synes eleverne, at de skal lave lige akkurat det samme, som de andre laver. I år ville de alle gerne lave noget andet end det, kammeraterne lavede. Egentlig spiller det jo ingen rolle, da arbejderne spredes over det meste af landet, men den dag, vi skal lave udstilling, er det jo mere spændende, når hver

»Smut« holder sig ikke tilbage, når der skal fotograferes.

Håndarbejdstimen er i høj kurs!

ting har sit særpræg. Vi kunne også se på mængden af vævninger, håndarbejder og stoftryk, at pigerne havde siddet mere inde i år end sidste sommer, hvor en hel del af fritiden både middag og aften blev tilbragt i vandet og på stranden. Jeg tror nok, at pigerne var i vandet de fleste aftener, men de timer, de kunne ligge og sole sig på stranden i år, var hurtigt talte.

Den 30. rejste eleverne, og den 31. tog vi imod »8 dage på højskole«. Mange af kursusdeltagerne havde en eller anden tynd tråd, der førte til familien Rostbøll i Århus eller familiens venner i København. Det gav en vældig hyggelig stemning lige fra første færd.

Programmet lignede i store træk en almindelig højskoledag: foredrag, samtaletimer, oplæsning, film, udflugter. På turen til Sydslesvig regnede det — og det generede ikke så meget på Duborgskolen, i Slesvig Domkirke og på Gottorp Slot, men da regnen netop på traveturen til Halvkredsvolden satte i med ekstra kraft, var det *lige* ved at tage modet fra deltagerne — de fleste var jo folk i den modnere alder. Alle blev mere eller mindre gennemblødte trods regnvejrstøj, og fodtøjet var lige vådt udvendig og indvendig. Men så gjorde en kop kaffe på Haddeby kro underværker. Stemningen blev fuldstændig løssluppen oven på strabadserne, og i tophumør vendte deltagerne hjem til skolen. Rømø-turen gennemførtes i solskin!

Vi skulle have en uges ferie sammen med børnene. Vi havde fået lagt nogle meget løse og hastige planer om en Sverigestur og fået billet til Grenå—Varbergruten. Vi havde valgt denne rute for at vise børnene lidt af Mols. Selvfølgelig kom vi noget senere hjem-

mefra end beregnet, så Fuglsø så vi i tusmørke; til gengæld så vi vægterne i Æbeltoft by og hørte dem synge kl. 9-verset. Vi var en mængde dejlige steder i Sverige, stak efter Aases ønske lige inden for i Norge og kom hjem over Trollhättan.

Den 22. ankom Haderslev Seminarium og Seminarieskole på lejrskole, 54 voksne elever, 51 børn og 8 lærere. Så var her også meget godt belagt, idet der jo også skal bruges en mængde undervisningslokaler. Kælderforhallen var naturhistorielokale, garderoben var lærerværelse og materialerum o. s. v.

Da lejrskolen rejste den 3. september, havde vi 3 stille uger inden efterårsmødet den 24. og 25. september. Men pigerne skulle have ferier, skolen gøres rent, der var stadig syltning, henkogning og frysning, så der var ikke meget forslag i tiden.

Til efterårsmødet havde vi som taler lørdag aften lektor Emil Frederiksen, København, der talte om Storm P. og bagefter causerede over en række lysbilleder. Søndag eftermiddag talte Gunner om den russiske digter Boris Pasternak, og pastor Kvist, Valsbøl, talte om forkyndelsens muligheder i dag. Om aftenen holdt overlærer Jens Lampe et foredrag, der er optaget som artikel her i årsskriftet, og fru organist Bundgård, Sønderborg, spillede en række fine musikstykker på cembalo.

Lørdag den 1. oktober var vi til Danebodmøde i Odense. Fru Terkelsen, Rostbøll, Gunner og jeg havde en dejlig tur dertil. Vi havde været spredt for alle vinde så længe; det var sådan en hyggelig fornemmelse nu at køre ud sammen til Odensemødet. Og det var dejligt at træffe alle de mange mennesker i Odense. Mange af dem har været elever længe før vores tid, men vi kender snart hinanden fra gentagne møder.

Fra den 3.—14. oktober havde vi 3 hold CF-mandskab på kursus. Først 2 hold fra Thisted, 1 sektion ad gangen. Kursuset var arrangeret af Johs. Møller, som forstander for civilundervisningen i Holstebro. Johs. var imidlertid ikke med i år, da han fra 1. oktober atter er gået ind i højskolen, denne gang som lærer på Krabbesholm Højskole. Det tredie CF-hold var fra Herning med 130 mand. Det er flere, end vore rammer passer til, men takket være både chefer og mandskab forløb det vældig godt. Den 15.—16. holdt Luftmeldekorpset et kursus hernede — og så var det på høje tid at komme i gang med rengøringen. Lejrskole og soldater slider hårdt på en skole, så der var nok at tage fat på.

Søndag den 30. oktober fik vi om morgenen bud om, at vor bestyrer Frede Jepsen var død. Alle karle og piger havde været ude sammen lørdag aften, men Frede var gået tidligere end de andre for at køre til Mommark og tage afsked med en del af sine folkedansekammerater, som var sammen dernede. Det ser ud til, at han har haft for stærk fart på. Forbipasserende fandt ham død

ved vejkanten og bilen i grøften. Det gjorde naturligvis et meget stærkt indtryk på os allesammen. Frede blev begravet den dag, elevholdet ankom. Han førtes fra Sønderborg kl. 14 og blev begravet på Asserballe kirkegård. Hanne Thomsen måtte tage imod eleverne, medens alle vi andre var til begravelse.

En ugestid før, lørdag den 22., havde vi været til Ingrid Jepsen og Arne Søndergårds bryllup i Asserballe kirke, med efterfølgende

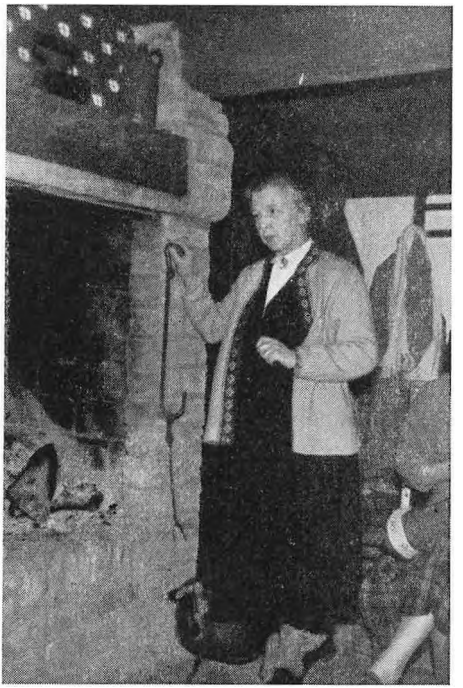

Fru Terkelsen fortæller i »Alsingerstuen«.

fest i Notmark forsamlingshus. Nu samledes familien, venner og bekendte i en så trist anledning.

Vi kom hurtigt i gang med vinterskolen. Det er det største hold, vi endnu er begyndt med. Søndag den 6. holdt vi åbningsmøde med rektor Keller-Hansen, Sønderborg, som taler. Han talte om udviklingen i Sønderjylland fra 1864 til i dag, og som et vældig fint supplement til hans foredrag så vi en film om Sønderjylland, optaget af FDBs oplysningsudvalg, beregnet til at vise i de andre nordiske lande. Måske var det især os, der kendte alle stederne, der nød filmen. Eleverne, som endnu intet havde set af Sønderjylland, nåede måske ikke at opfatte det hele, men vi håber, de vil nyde

gensynet med en del af det, efterhånden som de kommer til stederne: Tønders kønne, gamle huse, hovedgaden i Møgeltønder, Rudbøl med grænsen midt i gaden, Løgumkloster Kirke o. s. v.

Vi har i år lagt tirsdagsaftenen med skiftevis lærer- og elevunderholdning. Den første tirsdag læste lærerne forskellige småstykker, og Ellen spillede; næste gang underholdt eleverne med tryllekunster, som var utrolig fikse, Sylvia, hvis bedstefar var indianer, sang en fin lille indianersang, og Ellen sluttede aftenen med at spille for os.

Lørdagsaftenerne er i vinter folkedans- og filmsaften, således at vi danser folkedans, drikker kaffe og slutter med en film. Den 19. gik vi dog uden for programmet, idet vi var inviteret til at komme til velkomstfest i Notmark. Rostbøll stod for underholdningen, og aftenen sluttede med bal.

Også i tirsdagsprogrammet kan der ske ændringer. Den 22. spillede skolescenen Leck Fischers: Syndebukken, så da var vi i Sønderborg. I tirsdags læste lærerne som fælleslæsning Gustav Wied: Skærmydsler.

Fredag den 25. tog vi på Sydslesvigtur, og regnen, som regner hver eneste dag, nåede ikke at genere på noget punkt af programmet. Om aftenen spiste vi på Christianslyst, hvor la Cour Madsen fortalte om sydslesvigske vilkår. Derefter kørte vi til ungdomsforeningsmøde i Strukstrup. Vi sørgede for lidt underholdning i form af et blandet elev- og lærerprogram, og bagefter blandedes alle deltagere i en munter omgang folkedans.

Den følgende lørdag-søndag var udrejse weekend. Cirka halvdelen af eleverne var væk. De resterende hjalp med at binde adventskranse.

Mandag var meget »blå«. De var kommet hjem fra Sydslesvigturen kl. 1 fredag nat efter at have været på farten fra kl. 7¾ om morgenen, og de bortrejste kom hjem søndag aften med toget i Sønderborg kl. 23½ og færgen i Mommark kl. 24, så det blev også sent, før de kom til ro. De hjemmeværende benyttede søndag aften til Matadorspil og anden underholdning i stuerne.

Sidste lørdag dansede vi moderne dans i stedet for folkedans. Vi flyttede bordene sammen i spisestuen og tog pladespilleren ind. Det gik udmærket. Ind imellem spillede Ellen til dansen, og det var måske det allerbedste.

I morgen tirsdag den 6. skal eleverne have deres anden underholdning. De har øvet en del lørdag og søndag, så vi glæder os til at se resultatet.

Så slutter jeg dagbogen for denne gang med at takke jer for alle hilsener i årets løb og sender ønsket om en rigtig glædelig jul og et godt nytår til alle gamle elever og venner af skolen fra børnene, Gunner og

Inger Rasmussen.

FREDE JEPSEN

De fleste af Fredes kammerater ved fra avisernes omtale, at han den 30. oktober mistede livet ved en færdselsulykke. Frede var på vej mod Mommark, da hans vogn kom i skred i det fedtede føre og tørnede mod et vejtræ.

Frede var elev her i vinteren 1957—58, og da vi havde lært at værdsætte hans dygtighed og beskedne og hjælpsomme væsen, bad vi Frede blive her om sommeren som medhjælper i gartneri og landbrug. Næste efterår tog Frede på landbrugsskole, og da den var afsluttet, aftalte vi med Frede, at han skulle vende tilbage og overtage pladsen som bestyrer af skolens landbrug.

Fredes dygtighed og interesser viste sig på mange områder ud over det faglige: tegning, fotografering, sløjd og folkedans. Mange timer har han tilbragt i skolens hobby-kælder, en mængde smukke ting blev resultatet, og altid var han parat til at give en mindre fingernem kammerat en håndsrækning.

Når Frede kom til Danebod som elev netop i 1957—58, hang det sammen med, at han var blevet hjemsendt fra militæret efter at have haft gigtfeber. Eftervirkningerne efter sygdommen kunne undertiden melde sig som rygsmerter, og det var medvirkende til, at han nu i efteråret søgte stilling som assistent ved en svinekontrolforening på Varde-egenen, en plads han skulle have tiltrådt den 1. november i år.

Vor dybe medfølelse samler sig om Fredes forældre og Ingrid, Fredes søster, der var os en dygtig kokkepige sommeren 1959, og som netop en uge før Fredes død var blevet gift med Arne Søndergård, Fredes forgænger som bestyrer hos os.

Alle på Danebod, der har haft Frede som kammerat eller medarbejder, vil ære hans minde.

Gunner Rasmussen.

ELEVMØDET

Een af de dage om sommeren, man ønsker ekstra fint vejr, er til elevmødet, og grunden er ganske simpelt den, at man jo altid forud for et arrangement har en masse forberedelser, og disse bli'r altid mest skattet ved fint vejr og stort mødetal, sidste hører jo ofte sammen. Dette var dog ikke generelt ved elevmødet 1960, idet fremmødet var fint, trods meteorologernes ikke altfor lovende udsigter. De herrer, der står vejrguderne nærmest, fik desværre ret, lørdagen frembød mest byger med et enkelt solstrejf ind imellem.

Det egentlige elevmødeprogram begyndte lørdag aften, og vi havde i år den fornøjelse at høre gamle kendinge, nemlig Jytte og Brandt-Petersen. En nærmere præsentation er overflødig, sidste årgange kender dem fra deres virketid på Danebod. Det var oplæsning af Jean Anouilh's skuespil: »Den rejsende uden bagage«. Stykket var dygtigt læst, og dertil kommer ydermere den aktuelle morale, man kan ikke skubbe fortiden fra sig, den vil på et eller andet tidspunkt stille os selv til ansvar. Før og efter skuespillet havde vi den oplevelse at høre Hanne Petri og hendes mand, violinisten Kanni Sambleben. — Lørdagens program sluttede med pølser og kaffemik. — Elevmødesøndagen begyndte som sædvanlig med morgenandagt, som i år holdtes af Mads Lidegård. En god og naturlig optakt til søndagens program. — Nye deltagere ankom med sol og fint lovende søndagsvejr, andre sagde farvel, men sådan veksler et elevmøde vel altid.

Som sidste punkt inden middagsmaden var generalforsamlingen i elevforeningen. Klokken ringede tre gange, men for få interesserede mødte frem. Lad ikke den tidsbetonede mødetræthed komme frem, når vi kalder til en lille generalforsamling i vores forening. Vi skal gøre det så kort som vel muligt, men det styrker altid foreningen, når man viser den interesse, selvom det kun er en halv time. 1. punkt på dagsordenen var beretning og regnskab, der begge godkendtes. Et ret væsentligt punkt var indsamlingen til den grønlandske folkehøjskole, nærmere om denne findes andet steds i

bogen, dog skal nævnes, at man vedtog at forhøje elevbogen med 50 øre, som ubeskåret går til denne højskole. Skulle nogen føle trang, er de meget velkommen til at benytte giro nr. 4302. Det er en god sag, pengene går til, derfor håber vi, at man ser velvilligt på denne ekstraforhøjelse af heftet. På valg var Claus Hvid og Otto Andersen, begge genvalgtes og Jakob Bladt fortsætter som revisor. Der var forslag fremme om at sende brev ud med indlagt giroblanket til indløsning af elevskriftet til samtlige elever umiddelbart før efterårsmødet, således at man dels sparer porto og dels får et praj om, at nu er det efterårsmøde, derved får man også et bindeled mellem gamle elever og skolen. Det er måske ting, der er værd at ta' op til overvejelser.

I formiddagens løb henvendte en gammel elev sig til elevforeningen, pågældende mente, det ville være på sin plads netop en dag som i dag at mindes Terkelsen med en blomst. Vi blev glade for tanken, og ikke mindst fordi den kom udefra, derfor efterkom elevforeningen med taknemlighed tanken, og der blev sat en blomst på Terkelsens grav.

I middagspausen var der som sædvanlig åbent hus i forstander- og lærerhjem, og iøvrigt lejlighed til frit samvær.

Eftermiddagens første taler var Gunner Rasmussen, der i sin indledning tog det gamle mundheld: Om hundrede år er alting glemt, op til revision. Baggrunden for dette var de sidste århundreders frihedsbevægelse. Den amerikanske uafhængighedserklæring i 1776, den franske revolution 1789, Danmarks stilling ved Napoleonskrigens ophør, og endelig ånden fra 1848 frem til 1945. Et interessant foredrag, som sluttede med konklusionen: Løfterne blev ikke indfriede.

Bagefter var der H. C. Andersen-optrin nede i haven. Eleverne viste forskellige af H. C. Andersens eventyr på den »skrå plæne«. Det var fikst og fornøjeligt at se på. Instruktøren (Rostbøll) og de optrædende høstede derfor fortjent bifald.

Vi samledes så igen i gymnastiksalen. Her holdt Mads Lidegård et interessant foredrag om, hvordan mennesket op gennem tiderne havde udviklet sig bort fra at være sig selv nok. I stenaldersamfundet sørgede man for sig selv og sine, men efterhånden blev samfundet større og mere omsiggribende, og »næstens« tarv kom det enkelte menneske tættere ind på livet. For alvor kom denne følelse først frem i 1848, erkendelsen for at der er noget, der hedder Danmark (nationalfølelse). Verden bli'r større. De farvede kommer ind i billedet og for vort vedkommende Grønland. De gamle sange er ikke blot fraser, man sang i en bestemt tidsperiode, de er levende og aktuelle stadig, om blot man knytter forbindelse til vor tid og derudfra erkender, at der ligger en verdensopgave til løsning.

Efterhånden var vi nået så langt frem i program og tid, at man måtte bestemme sig endelig, om elevskuespillet skulle være udeneller indendørs. Der var mørke skyer på himlen og luften var kølig, så vi foretrak at blive inden døre. Det var Selma Lagerlöf's »Dunungen«, der var på repertoiret i år. Stykket kendes vist af mange, så en nærmere omtale vil være unødvendig. Som sædvanlig var der hentet kræfter udefra, og vi kan kun være glade for den hjælpsomhed, der udvises ved denne lejlighed.

Ja, det var i korte træk lidt om elevmødet, men det er kun de formelle ting, der kan komme med i et sådant referat. Alle de små ting, som gensynsglæde og samvær med venner, det kan ikke refereres, kun opleves.

Et elevmøde kan være mange ting, men eet er sikkert, at det først og fremmest er et synligt håndslag til skolen, derfor siger vi også: Vel mødt til sommer!

Peter Bonde.

KORTE HILSENER

Med skolens 40-årige bestående i tankerne sender vi jer, alle elever, lærere og venner af skolen, fra begyndelsen og indtil i dag, vor hjerteligste hilsen og tak med ønsket om en god jul og et godt, lyst og sundt nytår!

Nikoline og *Erik Olsen.*

Vi sender alle elevforeningens medlemmer og venner vore bedste ønsker for den nære jul og det nye år; ja, »glædelig jul!« og venlig hilsen.

Kristine og *Otto Andersen.*

Baaring, december 1960.

I et par år faldt det i min lod af og til at sige og skrive lidt på Danebod-elevforeningens vegne. Jeg benyttede da ofte lejligheden til at komme med en opfordring til at slutte trofast op om skolen.

Jeg har lyst til i denne julehilsen at sige det samme på en ny baggrund. Vi er her på Baaring Højskole i den lykkelige situation, at vi nu har en elevforening. De første penge kommer snart i kassen, når det første årsskrift nu bliver udsendt. Men hvor har der været mange situationer i det første år, hvor man af gammel vane har tænkt: Det må vi forelægge elevforeningen, eller: Der må elevforeningen kunne støtte med en skilling. Og så har man måttet sige: Nå, nej, vi har jo ingen.

Når man har prøvet et år ikke at have en elevforening, ved man, hvor værdifuldt det er, at den er der. Og så er den aktuelle betydning med understøttelser og pengehjælp af anden art jo kun det mindste. Langt vigtigere er det rygstød for skolen, som en stor skare af trofaste gamle elever er.

Derfor vil jeg benytte denne lejlighed til at gentage den opfordring, jeg begyndte med at mindes.

Og hermed mange hilsener med ønsket om en glædelig jul og et godt nytår.

Iben, Jytte og *Finn Brandt-Pedersen.*

Hjertelig hilsen til alle, jeg kender, og ønsket om en glædelig jul.

Kirstine Rask.

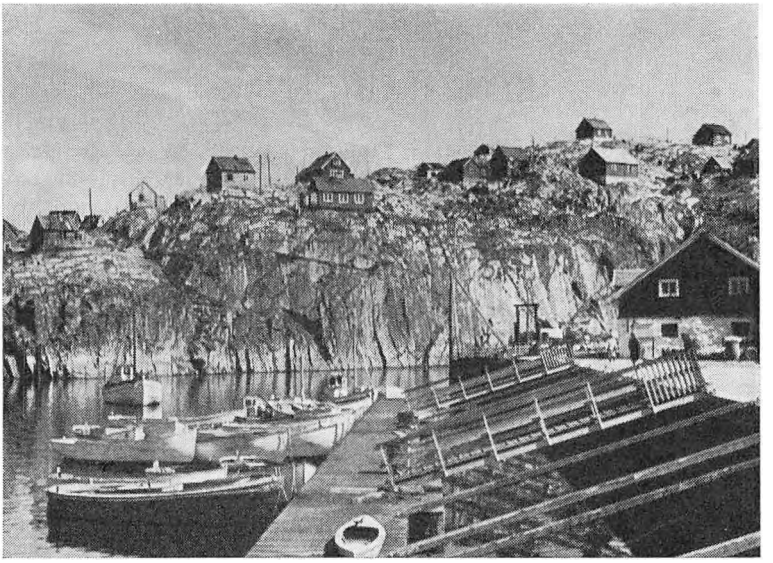

Holsteinsborg — flydebro for mindre både.

EN SLAGS BERETNING FRA LANDSELEVFORENINGEN

Ingen muligheder for at vinde biler eller drømmerejser.

Landselevforeningens og Højskolernes Sekretariats daglige arbejde har vi skrevet om gentagne gange i de årlige beretninger; i år vil vi benytte den spalteplads, som elevskrifterne år efter år har stillet til Landselevforeningens rådighed, til en ganske anden sag, — nemlig indsamlingen til fordel for Knud Rasmussens højskole i Holsteinsborg.

Da Landselevforeningen i maj 1959 afholdt repræsentantskabsmøde, blev det enstemmig besluttet at tage initiativet til en indsamling blandt tidligere højskoleelever. Fra mødet udsendte man en udtalelse, og heri hedder det bl. a.:

»Landsforeningen af Højskoleelever udtrykte på sit repræsentantskabsmøde glæde over, at den grønlandske ungdom nu omsider får mulighed for at komme på højskole ligesom unge i Danmark. Den meget voldsomme samfundsudvikling, som i disse år foregår i Grønland, og som forandrer det primitive fangererhverv

til moderne fiskeriindustri, stiller befolkningen over for store tilpasningsvanskeligheder og mange menneskelige problemer. I denne situation vil folkehøjskolen kunne øve en afgørende indsats, men problemerne med rejsningen af denne skole i Grønland er imidlertid mange, udgifterne ved byggeriet er således forholdsvis langt større end tilsvarende byggeri i Danmark, og Landsforeningen af Højskoleelever har derfor besluttet at opfordre tidligere højskoleelever til at støtte oprettelsen af Knud Rasmussens højskole i Holsteinsborg som et udtryk for den værdi, de tillægger deres eget højskoleophold.

Det er repræsentantskabets håb, at denne indsamling blandt tidligere højskoleelever vil give bestyrelsen for Knud Rasmussens højskole mulighed for at overvinde en del af de økonomiske vanskeligheder.«

Indsamlingen fik en overvældende tilslutning, så godt som alle elevforeninger anbefalede at støtte, og en lang række elevforeninger har sendt udtalelsen (en del i forbindelse med udsendelse af årsskriftet) ud til medlemmerne sammen med et girokort. Yderligere har dagspressen landet over omtalt indsamlingen meget fint, og det kunne derfor synes noget overflødigt at skrive om spørgsmålet igen.

Det er det imidlertid ikke!

Den 2. oktober, hvor dette skrives, er der kommet ca. 6000 kr. ind på giro 4302, og det synes vi er meget beskedent, når man tager i betragtning, hvilken tilslutning indsamlingen fik, og hvor mange tidligere højskoleelever der må være i Danmark. (Alene i de elevforeninger, der er tilsluttet Landselevforeningen, er der 85.000 medlemmer.)

Tanken om at rejse en højskole i Grønland er ikke ny, allerede kort efter århundredskiftet nævnte Knud Rasmussen første gang det ønskelige i en højskole i Grønland, og siden er tanken gentagne gange fremført fra grønlandsk side. I forbindelse med den megen presseomtale af højskolen i Holsteinsborg har man ofte glemt, at store indsamlinger blandt den grønlandske befolkning (og fra privat side i Danmark) forlængst har sikret den egenkapital, som er nødvendig for at kunne søge staten om byggetilskud.

Selve byggeriet af højskolen er sikret, den danske stat har nu bevilget de nødvendige midler til byggeriet og driften, men skolens bestyrelse mangler alligevel penge til almindeligt og nødvendigt udstyr til skolen, bøger, filmapparat, redskaber o. s. v.

Den *grønlandske* folkehøjskole vil altså blive rejst, også uden vores hjælp, men ethvert beløb, der bliver indsat på giro 4302, vil alligevel være en tiltrængt hjælp til det kommende folkehøjskolearbejde i Holsteinsborg. Vi håber, at mange vil forstå dette og ind-

sætte et beløb på: Knud Rasmussens højskole, Landsforeningen af Højskoleelever, Farvergade 27, København K. Giro nr. 4302.

Slå Dem ikke til ro med, at der nok er mange andre, der vil give et lille beløb, endnu er der ikke så mange, der har gjort det. Vi bringer her en tak for de bidrag, vi *har* modtaget.

Alfred Dam.

Efterskrift.

Finansministeriet har godkendt Landsforeningen af Højskoleelevers indsamling til fordel for Knud Rasmussens højskole i Holsteinsborg. D. v. s. at bidragydere har ret til på deres selvangivelse at fradrage gaver i h. t. skattedepartementets cirkulærer af 17. dec. 1959: (gaven til det enkelte velgørende formål skal i løbet af 1960 være mindst 50 kr., og det samlede beløb ydet til de af finansministeriet godkendte velgørende formål skal være over 100 kr.; det beløb, som således overstiger 100 kr., kan fradrages). *A. D.*

Sarfanguaq — et udsted i Holsteinsborgdistriktet. Kvinder skrubber saltfisk.

ELEVFORENINGENS REGNSKAB 1959-60

Indtægt:

Kassebeholdning f. f. år	7151,04
Elevbidrag	10874,10
» fra USA	34,00
Indtægt ved elevmødet	415,00
Renter — girokontoen	88,27
Terkelsens Minde	20,00
kr.	18582,41

Udgift:

Årsskriftet 1959	6587,85
Forsendelsesporto, anden porto og gebyr	2513,19
Udgifter ved elevmødet	360,70
Understøttelser	1225,00
Landselevforeningen	540,00
Terkelsens Mindefond	920,00
Konvolutter og andre tryksager	550,10
Musik	100,00
Kartotek	29,10
Telefon	10,05
Blomster	20,00
Girobogen	3,00
Kassebeholdning 30. april 1960	5723,42
kr.	18582,41

Erik Olsen.

Revideret og fundet i overensstemmelse med bilagene og kassebeholdningen.

(sig.) *Aksel Eriksen.* (sign.) *Jakob Bladt.*

REGNSKAB

for

»*Forstander Frede Terkelsens Mindefond*«

Indtægt:

Kapital ved oprettelsen (fundatsens § 4)		8600,00
Senere indkomne bidrag		395,85
Renter		40,40
	Ialt kr.	9036,25

Udgift:

Advokat-honorar		190,00
Kapital pr. 31. dec. 1959		8846,25
	Ialt kr.	9036,25

Status pr. 31. dec. 1959.

Folkebanken for Als og Sundeved, konto 3586		8316,90
Kontant beholdning		529,35
	Samlet kapital kr.	8846,25

Revideret 25. marts 1960.

(sign.) *H. Møller,* Guderup. (sign.) *Otto Andersen,* Fynshav.

Det reviderede regnskab er i overensstemmelse med § 9 i fundatsen for mindefonden indsendt til undervisningsministeriets stadfæstelse.

SMÅ MEDDELELSER

Elevmødet 1961 afholdes den 1.—2. juli, og alle gamle elever med pårørende er velkomne. Af hensyn til forberedelserne: mad, leje af madrasser, service m. m. beder vi jer indmelde jer ved hjælp af nedenstående kupon, der kan sendes som brevkort.

Medbring om muligt madpakke til lørdag aften. Det er det letteste for vort køkken og det billigste for jer.

Jubilarholdene 1950—51 og 1951, 1940—41 og 1941, 1935—36 og 1936 o. s. v. får ad denne vej en speciel indbydelse! Skriv sammen og sæt hinanden stævne.

Efterårsmødet 1961 holdes den 23.—24. september. Undertiden aftaler de lidt ældre årgange at mødes ved det lidt »roligere« efterårsmøde frem for at tage til elevmøde. Men alle gamle elever er naturligvis meget velkomne ved begge lejligheder!

Elevkredsmøderne i *Varde* og *Odense* fortsætter traditionen tro henholdsvis forår og efterår. Vardemødet aftales med 2—3 ugers

KLIP HER

Undertegnede ønsker at deltage i elevmødet på Danebod 1.—2. juli 1961.

(Overstreg en dato, hvis du kun kommer en af dagene).

KLIP HER

Årgang 19

12 øre

Danebod Højskol

Fynshav

varsel og averteres derefter i pressen af Hans Lund, Tinghøj. Odensemødet agtes afholdt lørdag d. 30. september. Mødet afholdes sædvanligvis i Højskoleforeningen, Slotsvænget 1, men endelig meddelelse herom vil blive givet af Johannes Stokbæk, Ferritslev, Allerup, ved annonce i »Fyns Tidende« og »Fyns Stiftstidende« en uge før mødet.

Meddelelse om evt. *adresseforandring* eller *udmeldelse* af elevforeningen sendes inden 15. november til foreningens formand, gårdejer Peter Bonde, Skærtoft pr. Fynshav. Det bedes samtidig oplyst, hvilket år man var elev på Danebod.

☆

Problemet *hushjælp* er mindst lige så brændende på højskolerne som andre steder, og det er jo ikke alt arbejde ved madlavning og rengøring, maskinerne kan overtage. Skulle I derfor kende en eller flere unge piger, der kunne tænke sig at få plads på Danebod, vil vi næsten altid være interesseret i at komme i forbindelse med vedkommende.

ELEVFORTEGNELSE

Vinteren 1959—60

Andersen, Henning E., Vinderup
Brodersen, Niels Christian, Vesterled 12, Gram
Christiansen, Edith, Svenstrup
Christiansen, Jens, Tårup pr. Frørup
Frederiksen, Knud Erik, Pejrup
Godskesen, Inge, Godfred Hansens vej 3, Århus
Hansen, Thomas Jørgen, Bramstedlund, Sydslesvig
Jakobsen, Knud Erik D., Allestrupgård pr. Allingåbro
Jensen, Bent Johan, Søndersø skov, Søndersø
Jensen, Kurt Orla, Tistrup
Jensen, Povl V., Vesterløkken 9, Svendborg
Jespersen, Henning, Fjaltring pr. Ramme
Johanning, Svend Åge, Tråsbøl pr. Bovrup
Jørgensen, Gunner E., Hindevad pr. Gamby st.
Jørgensen, Johannes A., Sdr. Hygum
Kjær, Ove Lisby, Fjaltring pr. Ramme
Koeninger, Wanda Christine, 1927 Avenue I Huntsville, Texas, USA
Larsen, Janni, Kobbelvænget 53, København
Larsen, Laurits, Svindinge
Lauridsen, Ruth, Starup pr. Tofterup
Marburger, Ella, Ringgade 182, Sønderborg
Matthies, Karl, Ringgade 8, Broager
Mortensen, Inge, Vestergårdsvej 24 A, København N. V.
Møller, Amalie, Sukkertoppen, Grønland
Nield, Wanda, 1069 Camino Ricarde San José 25, Californien, USA
Nielsen, Johannes Ole, Tirsted pr. Rødby
Noer, Jenny Stausholm, Jegindø pr. Hvidbjerg
Olesen, Per, Vitved pr. Skanderborg
Pallesen, Niels, Bjalderup pr. Gårde
Pedersen, Birthe, Lundtoft pr. Kliplev

Pedersen, Kaj, Vestkær pr. Ølgod
Pedersen, Svend Åge Ørskov, Bjert pr. Vinderup
Pedersen, Søren Arne, Nordenskov pr. Varde
Petersen, Lorenz Jacob, Nørregade 41, Tønder
Philipsen, Anne, Kildeskovvej 40, Gentofte
Poulsen, Jørgen Kaj, Jerslev st.
Poulsen, Kirsten Refslund, Bjerndrup pr. Løgumkloster
Rasmussen, Ejler Fiil, Hjørnegården, Agedrup
Rosager, Arne, Rødbjerggård, Vejstrup
Staub, Johannes Arne, Årø pr. Årøsund
Sørensen, Edvin, Eskelund pr. Brørup
Sørensen, Kirsten, »Thorkildsminde«, Kærby

Sommeren 1960

Birk, Anne Marie, »Helstrupgård«, Snejbjerg
Christensen, Anne Marie, »Sædmosegård«, Asserballe pr. Augustenborg
Christiansen, Karin, Stenderup pr. Vester Sottrup
Clausen, Karen Cathrine, Abterp pr. Bredebro
Hansen, Bodil, Nr. Søby
Jensen, Rita Winther, Gennemløbet 13[1], Vanløse
Jørgensen, Gerda, »Marienlund«, Vester Åby
Larsen, Tove, Strølille pr. Skævinge
Nielsen, Anna Pauline Kruse, Ikerassak pr. Umanak, Grønland
Nielsen, Inger, Frederikssund
Pedersen, Bodil Marie, Gundestrup pr. Års
Petersen, Karin, Harreslevmark, Østerløkke 27, Flensborg
Philipsen, Anne, Kildeskovvej 40, Gentofte
Rasmussen, Ruth, Brundby, Samsø

Andersen, Lis, Bispeparken 2[3], København N. V.
Egholm, Martha, Århus
Hermann, Jette, Friggsvej 16[3], Fredericia
Juelsen, Binna, Herning
Sjolte, Inger, Marediget 8, Charlottenlund
Søndergård, Anna, Silkeborg
Sørensen, Grethe Ploug, Håstrup

ADRESSEFORANDRINGER 1959—60

1926 Margrethe Jensen, Vinderød Skov 83, Frederiksværk
27 Brynhild Drewsen, Helsingevej, Gørlev, Sjælland
30 Kirstine Grue, Ådum, Tarm
32 Ruth Sjølund, Dalmose
Agnete Mortensen, Hvidsminde, Kolding
32 Agnes Larsen, Vanderslevvej 51, Søborg
33—34 Arne Barslund, Siddinge Fjord, Vig st.
34 Edith Jensen, Lundby, Løgstør
34 Jenny Jensen, Harresø pr. Jelling
38 Agnete Maegård, Lunde, Fyn
39 Ingrid Eriksen (Hansen), Sygekassekontoret, Næsby, Sandager
41—42 Knud Ahm, Falslev, Norup
Kresten Gunnar Skylvad, Vonge Mark, Vonge
Knud Jensen, Platanvej 7, Vordingborg
43 Johanne Rasmussen, Bostrup
43 Anna Nielsen-Grøn (Vestergård), Vestbirk st.
43—44 Arne Andersen, Brønderslevvej 20, Dybvad
Erling Lykke Hansen, Mentz Allé 2, Gilleleje
Anders Jakobsen, Næsbjerg
44 Anna Møller, Havredal pr. Frederiks
Ellen Mikkelsen, Tolstrupgård, Ringsted
45—46 Alfred Møller Sørensen, Frederikssundsvej 183a², Brønshøj
Martinus Lindet, Heslund, Gørding
46 Asta Nielsen (Sørensen), Årslev pr. Randers
Inger Andersen, Fiskebækvej, Gråsten
Ingrid Hansen, Hårup Næsgård, Hjortshøj
Dorte Jensen, murer Jensen, Nørholmsallé, Skive
Else Nørgård Pedersen (Sørensen), Bredballe, Vejle
Doris Gundersen (Eriksen), Klostervænget 7, Viborg
46—47 Carl Jensen, Fasanvej 25, Horsens
Tage Nielsen, Havndal
47 Ruth Jensen, Den frie Lærerskole, Ollerup
Gerda Ottosen (Mølsted), Kæret, Herning
Doris Hansen, Foldbjerg, Sparkær
Cecilie Nordestgård (Hansen), Lumbyvejen, Årslev

47—48 Tage Birket Pedersen, Kjærgård, Harken, Hæstrup
48 Karen Marie Christensen (Jensen), Øster Hornum, Støvring
Solveig Hansen (Svop), Ollerup Skovmark, Ollerup
Magny Fåborg (Nedergård), Tvilho, Glejbjerg
48—49 Ejlif Christensen, Skovvej 4, Gentofte
Marie B. Jørgensen (Lagoni), Kruså Mejeri
Henry Hansen, Hølkerup pr. Bråde
Lisbeth Schelde Jensen, Kollegievej, Jelling
49—50 Helvig Pedersen, Rømer pr. Toftlund
Ingrid Pedersen, Skovvænge, Vordingborg
Grethe Thomsen (Jacobsen), Grund pr. Daugård
50 Valborg Jensen, Bjerre, Sdr. Felding
Elise Jessen, Alslev Østermark, Varde
Inger Hulgård, Friskolen, Bøvlingbjerg
Inga Hørby Nielsen (Houbak), Hodsager, Holstebro
50—51 Annelise Jacobsen, Amtssygehuset, Svendborg
51 Kirstine Eskildsen, Nørregade 15, Højer
Olga Andersen, Herluf Trollesvej 43, Slagelse
Inger Sirsholm (Rasmussen), Lejre
Ruth Nielsen (Jacobsen), Sorring
Nanna Høeg, Vænge 5, Solbakken 513, Dræby
Anna Hansen (Jensen), Købmandsforretningen, Svendborgvej, Ringe
51—52 Hans V. Keil, Hroarskolen, Neuberend, Slesvig amt, Sydsl.
Tove Jørgensen (Pedersen), Hørning pr. Assentoft
Henning Jensen, Munkebo Mark, Dræby
Knud Bråe, Måstrup Damkultur, Støvring
52 Marna Pedersen, Bjarne Skole, Fåborg
Anna Carlson, Næsbyhoved-Broby, Næsby
52—53 Arne Christensen, Kældergård, Ramløse, Helsinge
Sv. Aage Larsen, Allesø Nord, Beldringe
53 Signe Larsen (Jensen), Fole pr. Fole
Ingrid Laursen (Harpøth), Strellev, Ølgod
Lis Mortensen (Svejgård), Oddense, Balling
53—54 Chr. V. Nielsen, Nr. Snede
Elise Hygum (Enevoldsen), Sundsgård, Kværndrup
54 Anne Marie Johansen, Rygård
Marie B. Eriksen (Andersen), Havrevænget, Pederstrup
Tove Petersen, c/o slagter Jeppesen, Mejlskov
Karen Kristensen (Sørensen), Løjertoft, Nordborg
Inger Therkildsen, »Nørgård«, Slued, Jelling
Inger Lis Damgård Pedersen (Andersen), Hammelev, Grenå
Eva Nielsen, Lundgård Mark, Stoholm
54—55 Kirsten Bruun, Svendborgvej 75, Ringe

55 Annelise Bredahl (Kjergård), Branderup J.
Inger Nielsen (Bertelsen), Kråvadgård, Hadsund
Else Bang-Madsen, Djeld pr. Vinderup
56—57 Helga Lund-Sørensen, Solvangsvej 10, Viby, Jylland
Ejner Mathisen, Kolbakvang, Harridslev, Randers
Edith Hansen (Pedersen), Leragergård, Riis, Jelling
57 Birthe Ågård Nielsen, Højstrupvej 161, Brønshøj
57—58 Anna Fjordside Møller (Jensen), Arndrup, Bedsted Lø
Nina Nielsen (Rasmussen), Gråmose Nørregård, Engesvang
Else Jørgensen (Egeskov), Østedgård, Pjedsted
58—59 Poul Hansen, Provstegade 5, Odense

INDHOLD

Side

Gunner Rasmussen: Doktor Zivago 3
Jørgen Rostbøll: Udvikling — mål 15
Arne Lund-Mikkelsen: Individ og personlighed..... 24
Anna Terkelsen: Hilsen 29
Ernst Christensen: Som jeg husker Åbenrådmødet 17. november 1918 30
Jens Lampe: Fra herregård til højskole 39
F. Slipsager: En oversigt 49
G. R.: Amerikanere på højskole 51
Inger Rasmussen: Dagbog 54
Gunner Rasmussen: Frede Jepsen 77
Peter Bonde: Elevmødet 78
Korte hilsener 81
Alfr. Dam: En slags beretning fra Landselevforeningen 82
Elevforeningens regnskab 85
Regnskab for »Forstander Frede Terkelsens Mindefond« 86
Små meddelelser 87
Elevfortegnelse 89
Adresseforandringer 91

KONRAD JØRGENSENS
BOGTRYKKERI A/S
KOLDING